

Jihočeská univerzita v Č. Budějovicích
Fakulta pedagogická
Katedra bohemistiky

Zapomenuté příběhy Jaroslava Fencla

Forgotten stories of Jaroslav Fencel

Diplomová práce

Knihovna JU - PF

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jana Skálová, Ph.D.

Autor diplomové práce: Kateřina Pitnerová

České Budějovice 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a na základě uvedených pramenů a literatury.

V Českých Budějovicích 3. 4. 2006

Kateřina Pitnerová

Kateřina Pitnerová

Anotace

Ve své diplomové práci se věnuji dětské dobrodružné literatuře a jejím představitelům. První část je zaměřena na charakteristiku dobrodružné literatury, její vývoj ve 20. století a současnou situaci.

V druhé části představuji spisovatele Jaroslava Fencla, který se kromě jiného věnoval i dětské dobrodružné práci. Chci zde charakterizovat jeho tvorbu a zařadit ho do dětské literatury. I když není příliš známý, od 70. do 90. let vytvořil více než stovku povídek, pro děti, které vycházely časopisky, později i souborně. Proto bychom na něho měli zapomenout. Součástí je i životopis a rozhovor se spisovatelem.

Ve třetí části porovnávám povídky Jaroslava Fencla s povídkami Otokara Bařičky, dalšího autora dobrodružné prózy. I když dobu jejich tvorby dělí půl století, mají mnoho společného.

Chtěla bych poděkovat paní Mgr. Janě Skálové Ph.D. za vedení a pomoc při vypracovávání diplomové práce, dceři Jaroslava Fencla paní Daně Zažimalové a svému otci panu Františku Pitnerovi .

Anotace

Ve své diplomové práci se věnuji dětské dobrodružné literatuře a jejím představitelům. První část je zaměřena na charakteristiku dobrodružné literatury, její vývoj ve 20. století a současnou situaci.

V druhé části představuji spisovatele Jaroslava Fencla, který se kromě jiného věnoval dětské dobrodružné próze. Chci zde charakterizovat jeho tvorbu a zařadit ho do dětské literatury. I když není příliš známý, od 70. do 90. let vytvořil více než stovku povídek pro děti, které vycházely časopisecky, později i souborně. Proto bychom na něho neměli zapomenout. Součástí je i životopis a rozhovor se spisovatelem.

Ve třetí části porovnávám povídky Jaroslava Fencla s povídkami Otokara Batličky, dalšího autora dobrodružné prózy. I když dobu jejich tvoření dělí půl století, mají mnoho společného.

Anotation

In my graduation theses I attend to children`s romantic literature and its representative. The first part is focus on characteristic romantic literature, its development in 20. century and its current circumstances.

In the second part I present writer Jaroslav Fencel, who among other things, attendet to children romantic prose. I want to characterize here his literary production a include him in children`s literature. Even if he is not much known, from 70th to 90th years he created more than one hundred short stories for children, which issued in magazine, later collected. Therefore we shouldn`t forget him. Next component`s of my theses are curriculum vitae and interview with writer.

In the third part I compare Jaroslav Fencel`s short stories with short stories by Otokar Batlička, the other author of romantic prose. They have much in common, despite their production is separated by half century.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Charakteristika žánru dobrodružné literatury.....	9
3. Životní osudy Jaroslava Fencla.....	15
4. Tvorba Jaroslava Fencla.....	19
4.1 Časopisecké povídky a povídkový soubor Jezero ďáblů.....	20
4.1.1 Hlavní postava.....	23
4.1.2 Prostředí	25
4.1.3 Děj.....	27
4.1.4 Charakteristika způsobu vyprávění Jaroslava Fencla.....	34
4.1.5 Téma.....	40
4.2 Dálky statečných.....	42
4.3 Román Srdce v ohni.....	46
5. „Dřív jsem modeloval nádoby a teď už jsou to jen takové střípečky.“ – rozhovor s Jaroslavem Fenclem	48
6. Srovnání díla O. Batličky a J. Fencla.....	54
7. Závěr.....	56
Poznámkový aparát.....	57
Použitá literatura.....	61
Přílohy.....	62

1. Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila život a dílo spisovatele Jaroslava Fencla a jeho zařazení do kontextu četby pro děti a mládež. První část práce věnuji vývoji dětské dobrodružné literatury a jejím nejvýznamnějším představitelům. Z přehledu vyplývá jedna důležitá věc. V současné době se literatuře pro mládež, a tedy i dobrodružné, věnuje mnohem méně pozornosti než dříve. Časopisy pro mládež, které dříve podporovali četbu dětského čtenáře, vycházejí v omezeném rejstříku a jsou nahrazovány časopisy zaměřenými na počítače mobily, DVD. Dnes je silnou konkurencí pro literaturu široká škála audiovizuálních prostředků. Děti v současné době dávají ve svém volném čase přednost filmovým pořadům a počítačovým hrám před knihou. Dítě sice nezlobí, rodič je spokojen, ale málokterý si uvědomí, co může způsobit nezáměr o knihu i o četbu obecně. Nedostatek četby způsobuje malý rozvoj fantazie a představivosti, nedostatek čtenářských schopností a dovedností, nedostatečné pochopení a vcítění se do obsahu knihy a omezenou slovní zásobu. To vše se na rozvoji duše dítěte velmi výrazně podepisuje.

Dříve byla četba, především dobrodružná, u mládeže velmi oblíbená. Knihy byly ve velkém množství nejen vydávány ale i čteny. Mladé čtenáře oslovovala celá řada autorů, patřili např. J. Foglar, O. Batlička, E. Štorch, F. Flos. Uměli zaujmout, pobavit i poučit. Velké oblibě se těšila i překladová literatura, z té můžeme jmenovat např. K. Maye, J. Londona, A. Dumase nebo R.L. Stephensona. Současná četba se omezuje především na mediálně podporované knihy (Harry Potter), a to hlavně z toho důvodu, že se nakladatelství řídí především zájmem čtenářů, který je bohužel minimální. Světlou výjimkou je nakladatelství Albatros, který pravidelně přichází s nabídkou zlevněných knih. Přitom u nás můžeme najít celou řadu kvalitních autorů, kteří neprávem upadají v zapomnění. A to je podle mého názoru i případ Jaroslava Fencla.

Jaroslav Fencel je velmi plodným autorem, od 70. do 90. let vytvořil kromě jiného přes stovku povídek pro děti a mládež. Ty vycházely časopisecky, později byly některé z nich vydány souborně. Přesto v současnosti patří mezi téměř neznámé autory. Ve své tvorbě se orientoval především na dobrodružnou literaturu pro různé věkové skupiny čtenářů. Velmi významný je výchovný rozměr jeho povídek, jemuž podřizuje výběr hlavního hrdiny i prostředí. K dokreslení osobnosti Jaroslava Fencla slouží kromě rozboru jeho tvorby i životopis a rozhovor, které jsou také součástí mé práce. Protože

mi způsob jeho vyprávění silně připomíná povídky O. Batličky, pokusila jsem se tyto autory v závěru porovnat. Ve své diplomové práci chci upozornit na tohoto autora a navodit tak otázku, zda není mnohem více takto zapomenutých spisovatelů, kteří by třeba i dnes mohli dětského čtenáře oslovit a zaujmout.

Základní metodou mé diplomové práce je komparace a analýza. K rozboru jsem zvolila několik povídek z různých časopisů, povídkovou knihu Jezero d'áblů a Dálky statečných. Pozornost jsem věnovala i románu Srdce v ohni.

2. Charakteristika žánru dobrodružné literatury

Dobrodružná literatura bývá ve všech odborných literárně vědných pracích odsouvána do oblasti tzv. zábavné konzumní literatury, tedy na literární periférii. I přes tuto nepříznivou nálepku vždy měla a má celou řadu čtenářů.

Problematiku dobrodružné literatury je nutno sledovat z několika hledisek. Jednou z možností je zkoumání historických příčin a podmínek jejího vzniku a také její vývoj a proměny v průběhu staletí. Dalším hlediskem je sledování žánrů a žánrových forem dobrodružné literatury, jak vznikaly a vyvíjely se pod tlakem sociálních proměn, vlivem etnického prostředí a působením literárních směrů a proudů. A v neposlední řadě nesmíme opomenout hodnocení jednotlivých žánrů a žánrových forem dobrodružné literatury z hlediska věku mladého čtenáře.¹⁾

Pojetí dobrodružství v literatuře a jemu odpovídající literární útvary nezůstávají po celou dějinnou epochu neměnné. V zásadě rozeznáváme v dobrodružné próze dva základní typy podle kompozice díla. Pro první typ je charakteristické nečekané střídání událostí, které bez jakéhokoli řádu vrhají hrdinu do nebezpečných zkoušek. Taková kompozice je typická pro nejstarší typ dobrodružného příběhu např. pro kouzelnou pohádku, antický epos. Podobnou kompozici má i středověký rytířský román.²⁾ Druhý typ kompozice dobrodružného románu, který byl rozpracován v době gotické, se uplatňuje v řadě pozdějších žánrových forem dobrodružné prózy. Příhody, které hrdina prožívá, jsou časově a příčinně na sebe vázány utajeným motivem, nemohou být libovolně přehozeny, sled musí být zachován.³⁾

Všechny žánry a žánrové formy dobrodružné literatury byly původně psány pro dospělé čtenáře. Do literatury pro mládež se dostávaly v průběhu vývoje. Je však třeba důrazně připomenout, že do literatury pro mládež přecházela pouze ta díla, v nichž je dobrodružství chápáno v ušlechtilém smyslu tohoto slova.⁴⁾ Mezi první dobrodružné knihy, které se dostaly do rukou českých dětských čtenářů tak patřily robinsonády, volná přepracování slavného románu Daniela Defoea.⁵⁾

Soudobé výzkumy dětského čtenáře nesporně potvrzují dominantní roli dobrodružné prózy především v četbě pubescentní mládeže, zejména chlapců. Zároveň

však signalizují sílící tendenci stále častějšího pronikání tohoto žánru i do čtenářského kontextu devíti a desetiletých dětí středního školního věku. O.Chaloupka o tom píše: „Dobrodružná próza poutala k sobě vždy zejména pubescentní dětské čtenáře z obecně psychologických důvodů, jako je např. sebeprojekce do role hrdiny, anticipace vlastní budoucnosti, kompenzace životních povinností novými zážitky, jež se ve vlastní životní realitě nevyskytují apod..“⁽⁶⁾

Klasický typ dobrodružné prózy se vyznačuje těmito žánrovými charakteristikami:

1. V tématické struktuře vysloveně epického žánru vystupuje do popředí graduující, dramaticky vyhocený, poutavý a napínavý děj, v němž se střídají v rychlém sledu nečekané, konfliktní a nebezpečné situace a zápletky.
2. Rozhodující postavení v dobrodružné próze zaujímá veskrze úspěšný, zpravidla hyperbolizovaný a ideální hrdina, jdoucí nekompromisně za svým cílem. Při překonávání překážek, často na hranici lidských možností, se protagonista ocitá v mezních a extrémních životních situacích, ve kterých je např. pronásledován nebo se vystavuje životu nebezpečnému riziku, a zvládá je. Obvykle mívá svůj záporný protějšek.
3. Dobrodružný příběh se většinou odehrává v exotickém, výjimečném, nezvyklém, neznámém, zajímavém, prostorově nebo časově vzdáleném prostředí. Tím může být např. Jižní nebo střední Amerika, Asii či Oceánie. Může probíhat např. v době kolonizace nebo v době různých válek.
4. Z hlediska syžetové výstavby se dobrodružná próza vyhranila ve dva základní typy. Její vývojově starší typ, postrádající pevný kompoziční řád, se zakládá na volném, lineárním a náhodném řazení jednotlivých motivů a událostí. V novodobé dobrodružné próze se již uplatňuje promyšlená kompozice s chronologickou a kauzální vazbou motivů, dějovou gradací, vývojovými proměnami hrdinů a syžetovou uceleností.⁷⁾

Dobrodružná próza, zvláště její románová podoba, se tematicky člení na mnoho žánrových variant. Podle námětu a zaměření lze rozlišit např. román dobrodružný, námořní, pirátský, stopařský, špionážní, kriminální, detektivní, se zvířecím hrdinou, dále robinzonády, indiánky, kovbojky. Dobrodružná próza jako součást české literatury pro děti a mládež není čistým žánrovým útwarem. Zpravidla přesahuje do jiných žánrových oblastí a vytváří mnoho variant a typů. Dobrodružný aspekt je nerozlučně spjat i s řadou žánrů jiných, především s lidovou pohádkou a

pověstí, s prózou cestopisnou, vědeckofantastickou, historickou a přírodní. Pro chápání dobrodružnosti této prózy je rozhodující, zda a do jaké míry splňuje očekávání dětského recipienta, tj. zda mu poskytuje napínavý děj, uvádí na scénu akčního hrdinu a exotické prostředí.⁸⁾

Umělecky kvalitní dobrodružná próza však plní ve vztahu ke svému nedospělému čtenáři kromě pobavení ještě řadu dalších funkcí: přivádí ho k zájmovému čtenářství, může se stát přechodnou četbou spojující literaturu méně náročnou s literaturou náročnější, rozvíjí jeho představivost a fantazii, skrze dobrodružnost ho nenásilně poučuje o neznámých reáliích, s prožitkovou identifikací s oblíbeným kladným hrdinou mladý čtenář přijímá za své společensky žádoucí etické zásady a utváří si potřebné mravní postoje.⁹⁾

Dobrodružná literatura, či aspoň literatura, v níž bylo vedle jiných motivů dobrodružství co nejvíce, tvořila v období mezi válkami oblast ze čtenářského hlediska nejděčnější a nejžádanější.¹⁴⁾ Do české literatury pro děti a mládež pronikala jak v podobě kvalitní a hodnotné prózy tak i braku. Sešitové edice *Román do kapsy* a *Rozruch* předkládali čtenářům ve většině případů četbu brakovou. Jako protipól vycházel časopis *Úhor* věnující se literatuře pro děti, který si jako úkol stanovil kultivovat mladého čtenáře pomocí kvalitní české i zahraniční dětské četby. Velkou oblibu si získaly překlady klasických děl amerických, anglických, francouzských a německých autorů druhé poloviny 19. století a počátku 20. století (např. J. F. Cooper, K. May, J. Verne, J. London).

Současně ale také vznikala česká původní, umělecky hodnotná dobrodružná literatura, jejíž tvůrci přispěli k zásadním inovačním proměnám klasického dobrodružného žánru. Tak se ve 20. a 30. letech utvářely nové, specificky národní typy dobrodružného žánru. Propojovaly se v nich aspekty dobrodružné s prvky cestopisné prózy, navíc se zdůrazněním poznávacího zřetele (F. Flos, V. Musil, A. V. Frič), vznikla originální podoba dobrodružně a naukově pojatého historického románu (E. Štorch), dobrodružně byly ztvárněny i cestopisné prózy blízké se literatuře faktu, inspirované vlastními autentickými prožitky a dramatickými osudy autorů (F. Běhounek, O. Batlička). Nedostatek původní dobrodružné prózy pro děti a mládež byl v meziválečném období často suplován tzv. chlapeckými romány se skautskou nebo prázdninovou tematikou (J. Foglar, J. Novák, B. Polách).

V té době vznikala čtenářsky poutavá, ale esteticky nevýrazná varianta dobrodružného žánru, epigonský vědeckofantastický román pro mládež, rozvíjející některé motivy próz J. Verna (J. M. Troska) a byly položeny základy dětské detektivky (L. Fikar). Detektivní postupy ovšem pronikaly i do tehdejší příběhové prózy s dětskými hrdiny (F. Langer, V. Řezáč, J. V. Pleva).

Důležitost dobrodružné prózy byla v této době již pocíťována, v zásadě lze však říci, že teorie a kritika dětské literatury nedovedly tehdy ještě k této oblasti dětské četby zaujmout plně odpovídající stanovisko. Na jedné straně ve jménu výchovnosti knihy pro děti byla dobrodružná četba odmítána, bez ohledu na čtenářský spontánní zájem a na to, že dobrodružná knížka má v celku dětské četby některé důležité role, na druhé straně zde byly ediční možnosti otevřeny nejhoršímu braku příležitostných pisálků, skrývajících se často za působivě znějící pseudonymy převážně anglické proveniencce. Ve své pokleslé, schematizující a jazykově nekultivované podobě se u nás, zejména v meziválečném období, staly vděčným čtivem mládeže tzv. indiánky a kovbojky.¹⁰⁾

Po roce 1948 byla dobrodružná literatura pro mládež z ideologických důvodů oficiálně zatracována a nahrazována dobrodružně laděnými díly sovětské prózy s válečnou tematikou.¹²⁾ V roce 1949 bylo založeno Státní nakladatelství dětské knihy jako monopolní vydavatel, podléhající přísné cenzuře (v roce 1969 nakladatelství přejmenováno na Albatros). Novátorským počinem byla nesporně Plevova mistrná adaptace klasického dobrodružného románu D. Defoea Robinson Crusoe. Původní dílo autor zpřístupnil soudobým dětským čtenářům tím, že ho aktualizoval, tj. zbavil falešné romantiky, přílišné bigotnosti a rasové nesnášenlivosti, že ho obohatil o nové zeměpisné a přírodovědecké reálie a že k nim promlouval moderním jazykem.¹¹⁾

Od 2. poloviny 50. let se oficiální přístup k dobrodružné literatuře zásadně změnil. Tento obrat se projevil především zakládáním edic KOD (1955), Daleké cesty (1955), Karavana (1958) a Podivuhodné cesty (1957).¹²⁾ **Knihy odvahy a dobrodružství** (KOD) zahrnovaly významná díla české a světové literatury, do **Karavany** (v sešitovém vydání) bývaly zařazovány kromě románů i soubory povídek, někdy i vědeckofantastických.¹³⁾ Kvalita těchto edic byla velmi vysoká, vycházely zde i první překlady např. Robinson Crusoe Daniela Defoea nebo dobrodružné knihy Jacka Londona. Obě edice řídilo a vydávalo nakladatelství Albatros. Ve slovenském nakladatelství Mladé letá vycházela edice **Stopy**.¹⁴⁾

Další změna nastala ve společenském uznání potřeby dobrodružné literatury v čtení naší mládeže a reedicemi dobrodružných knih autorů západní proveniencí. Na tradici cestopisně motivované prózy pro děti a mládež vycházející z vlastních autorských prožitků, zkušeností a důkladné znalosti reálií navázali v 50. -70. letech ve své tvorbě L. M. Pařízek, M. Pašek, F. Běhounek, V. Šustr, J. Kocourek, J. Volák aj. Tito autoři zasazují své dobrodružné příběhy do exotických zemí a světadílů: do Afriky, Severní Ameriky nebo na Blízký východ. Specifické autorské pojetí žánru sci-fi, totiž kombinaci vědecké fantastiky a literatury faktu, vnesl do této žánrové varianty dobrodružné prózy L. Souček.

V 60. letech se dále rozvíjí kvalitní dobrodružná próza. V této době pokračují v tvorbě např. M. V. Kratochvíl, F. Běhounek, M. Pašek, V. Šustr a L. M. Pařízek. Od roku 1968 je literatura ovlivněna kulturní a společenskou normalizací, která se projevuje především tabuizací dříve uznávaných autorů (např. Foglar).

V 80. letech dochází k postupnému uvolnění, znovu například ožívá foglarovská tradice chlapeckých prázdninových dobrodružství.¹⁵⁾ Situace vrcholí v roce 1989. Po převratu vzrůstá počet soukromých nakladatelství, ve kterých vycházejí díla různé kvality. V činnosti pokračuje pražský **Albatros**, které obnovuje edice **KOD** a **Kravana** a navazuje tak na tradici vydávání dobrodružné prózy. Vydává také knihy J. K. Rowlingové. Dobrodružnou literaturou se také zabývají nakladatelství **Amulet** s edicí **Eldorado** nebo nakladatelství **Leprez**. Knihy J. R. R. Tolkiena jsou vydávány v nakladatelství **Mladá fronta**. Převážně na dobrodružnou literaturu se orientuje nakl. **Toužimský a Moravec**. Román J. Fencla *Srdce v Ohni* vychází v nakl. **Víkend**.

I přes řadu knih, které jsou v současnosti vydávány, není situace dobrodružné literatury a literatury obecně právě růžová. Dříve byly děti odkázány na četbu. Dnes je pro knihu silnou konkurencí televize a počítač. To vede bohužel nejen k omezení představitivosti ale také slovní zásoby. Dalším problémem je medializace některých knih, v poslední době hlavně *Pán prstenů* J. R. R. Tolkiena a *Harryho Pottera* J. K. Rowlingové, která vede k ignorování řady jiných vydávaných knih a následně k omezenému rozsahu vědomostí dětí.

V publikování dobrodružné literatury měly vždy významné postavení časopisy. Ve dvacátých letech to byl především **Mladý hlasatel**, kde součástí časopisu byla vždy

nějaká kniha, která vycházela na pokračování. Po válce si získaly velikou oblibu knihy, které vycházely na pokračování v sešitech. Mladí čtenáři si tak mohli sestavit například Knihy džunglí Roalda Kiplinga. Mezi poválečné časopisy, které se orientovali na dobrodružnou literaturu, dále patřil **Ohníček** (od r.1950), **Junák** (od r.1945), **Karavana**, **Pionýr** (od r.1953), **Věda a technika mládeži** (od r.1952) a **ABC mladých techniků a přírodovědců** (od r.1957). ²¹⁾ V ABC vycházely na pokračování knihy O. Batličky nebo K. Maye.

Průběžně se dařilo realizovat účast předních spisovatelů pro děti v časopisech pro nejmenší, tzn. ve Sluníčku a Mateřídoušce, do jisté míry i v Ohníčku. Zejména pro básníky bylo publikování v dětském časopisu samozřejmostí. U prozaiků je již situace složitější, do časopisů pro menší děti soustavně přispívali ti autoři, kteří věnovali zájem drobnějším žánrům, např. Z. Adla, V. Čtvrtek, E. Petiška, M. Lukešová, F. Nepil, O. Macourek, M. Zinnerová a řada dalších. Zároveň pochopitelně v časopisech publikovali autoři, kteří knižní text dosud nevydali. Řada spisovatelů, a to je případ i Jaroslava Fencla, se zaměřila pouze na tvorbu časopiseckou. Složitější je situace literatury pro děti a mládež v časopisech určených větším čtenářům. Hlavní nesnáz je dána hlavně tím, že texty pro větší děti bývají rozsáhlejší. Ohníček a zejména Pionýr na tento problém narážely po celou dobu své existence.

Literární složka časopisů tvoří pouze část jejich obsahu, v popředí stojí ve Sluníčku a v Mateřídoušce, další časopisy Ohníček a Pionýr plní úkoly komplexní. Celkově časopisy pro děti středního a vyššího věku (Ohníček, Pionýr) usilují o pestrou obsahovou paletu, tzn. najdeme v nich také například reportáže, zprávy ze světa, aktuální společenské události, dětské zájmy, hry a aktivity, návody pro vlastní činnost dětí.¹⁶⁾

Mladí čtenáři se mohou s dobrodružnou literaturou se seznámit také prostřednictvím rozhlasu, a to prostřednictvím četby na pokračování, rozhlasových her a populárně naučných pořadů pro mládež (Paprsek vědy a techniky, Periskop, Domino, Meteor)

3. Životní osudy Jaroslava Fencla

Jaroslav Fencel se narodil 11. června 1922 v Nalžovicích na Sedlčansku. Odtud pocházela jeho matka Anežka Fenclová, rozená Grinová. Jeho otec Tomáš Fencel, který pocházel z Jarošova nad Nežárkou na Jindřichohradecku, byl ve státních službách a působil jako četník v různých vesnicích středních Čech.

Když bylo Jaroslavovi šest let, rodina se přestěhovala do Soběslavi. Ta ovlivnila rozhodujícím způsobem jeho první literární pokusy a ranou tvorbu. Jaroslav se jako chlapec dostal do skautského oddílu a u blízkého Starého rybníka objevoval sílu chlapeckého přátelství, vztah k přírodě, touhu po dobrodružství a dalekých cestách. Všechno bylo ještě umocněno četbou dobrodružných románů, zejména knih Karla Maye, a ilustracemi Zdeňka Buriana. Na to, co ho zaujalo, J. Fencel vzpomíná: „*No, hlavně to dobrodružství. Mně učaroval Karel May. To mě tedy vzalo, to jsem začal dělat, to jsem začal napodobovat, a prostě v tom jsem žil. To byly ty začátky.*“ A dále popisuje počátky své literární tvorby: „*Já jsem si třeba sám pro sebe vydával časopis dobrodružných příběhů Buffalo Billa, Vinnetoua a Old Shaterhanda.*“ Tyto rysy, především obdiv k přírodě, touha po dobrodružství a poznávání cizích krajů, můžeme najít již v jeho prvotinách /prvních básních/ a jsou také jedním z leitmotivů jeho celoživotního díla.

Po dokončení povinné školní docházky začal studovat na učitelském ústavu v Soběslavi, který byl v té době uznávanou institucí ve vzdělávání budoucích pedagogů. V té době tam působilo několik profesorů, kteří podporovali studentský kulturní život, a tak Jaroslav Fencel kolem sebe soustředil skupinku literárně a dramaticky nadaných spolužáků, kteří se soustavně věnovali ochotnickému divadlu. Jaroslav zde působil jako režisér, herec a v neposlední řadě jako autor divadelních her. Jeho nejvýraznějším dílem v tomto období je divadelní hra **Školní romance**. Mezi svými spolužáky našel i podobně laděnou básnickou osobnost – Jaroslava Hanzala. Společně pak napsali a vydali básnické sbírky **A hodina se dlouží** a **Křížovatky úsměvů**. J. Fencel svou tehdejší básnickou tvorbu charakterizuje: „*Byly to verše, které vyjadřovaly tehdejší těžkou dobu, tak jak jsme ji pociťoval. Byla to taková ta víceméně chlapecká nebo wolkerovská poezie.*“

Posledně jmenovaná kniha byla ilustrována dalším jeho celoživotním přítelem Jiřím Nesvadbou, mladým nadaným výtvarníkem, bratrem později velmi známého Miloše Nesvadby. Mladí soběslavští studenti byli také ovlivněni trampíngem, vždyť toto město leží na Lužnici, přímo v srdci vodáckého národa. Odtud taktéž vychází zájem o tuto tematiku. Do této doby se také datuje jeho spolupráce s časopisem Zpravodaj, kde uveřejňoval své první povídky. Na to, jak ve Zpravodaji vydali jeho první povídku, J.Fencel vzpomíná: *„To bylo pár dní před maturitou, protože se pamatuji, že dole u nás v domě, my jsme bydleli v prvním patře, zazvonil kamarád, a když jsem vykoukl z okna, tak říkal: „Gratuluju.“ A já říkám : „K čemu?“ A on: „Máš povídku v časopise.“ Já jsem z toho byl úplně štauf. Protože já jsem sice do Pražského ilustrovaného zpravodaje povídku poslal, ale nečekal jsem, že ji otisknou. To byl pro mě krásný zážitek.“*

Jaroslav Fencel odmaturoval v roce 1942, což byla doba velmi nepříznivá, ba tragická. Na vysokou školu nebylo ani pomyšlení (vysoké školy byly za protektorátu zavřeny), proto nastoupil na své první učitelské místo do Borotína na Tábořsku a své básně a povídky psal ponejvíce do „šuplíku“.

Pak přišel rok 1945 a krátké období, kdy byla šance vrátit se k přerušnému svobodnému a demokratickému vývoji první republiky. Jaroslav se rozhodl věnovat se literatuře a novinářství a stal se redaktorem Svobodného slova v Táboře. Jeho kariéra novináře a spisovatele se slibně vyvíjela, ale pak přišla rozhodující rána – únor 1948, který odsoudil na dlouhá léta jeho tvorbu ke stagnaci a živoření. Jaroslav Fencel byl nucen odejít z redakce a vrátit se ke své učitelské profesi.

V té době byl už ženatý, oženil se v roce 1947 se svou bývalou spolužačkou z učitelského ústavu Vlastou, rozenou Burdovou, a tak byli oba posláni do pohraničí, aby zde po odsunu Němců „budovali“ socialistické školství. Ve vesnici nedaleko Nejdku působili dva roky. Na uměleckou činnost tam nebylo ani pomyšlení, vždyť v tehdejší převratné a nebezpečné době museli často hájit holou existenci. V roce 1950 se jim narodila dcera Dana a krátce na to byli přeloženi do „vnitrozemí“, do Stonařova na Jihlavsku. I zde panovaly krušné poměry, ale mohli alespoň navštěvovat svou dceru, která byla vychovávána u prarodičů v Žirovnici.

V roce 1954 se celá rodina usadila v městečku Batelově, kde oba manželé působili na tamější škole. A tady se Jaroslav Fencel pomalu vrací do tvůrčího a kulturního světa. Po celou dobu svého desetiletého působení v Batelově se věnoval

ochotnickému divadlu jako dramaturg, režisér i herec, nejdříve v ochotnickém spolku dospělých, později pracoval i s dětmi. Uvedl na tamější scénu bezpočet her a stal se v tomto místě rozhodující osobností přinášející sem osvětu a kulturu, která často výběrem her i jejich provedením přesahovala politicky okleštěnou a šedou totalitní kulturu /např. Bílá nemoc, Jiráskova Kolébka, Divá Bára/. A jak na to vzpomíná J. Fencel? „V Batelově jsem psal školní kroniku a v rámci družiny jsem mnoho let vedl ochotnické divadlo a organizoval jsem představení. Dcera velmi toužila hrát divadlo, takže jsme vedl divadelní soubor. Z her, které jsme uvedli, to byl například Krčín a třicet hastrmanů, Dva roky prázdnin nebo Zelená princezna.“ Během této doby si Jaroslav Fencel doplnil svou učitelskou aprobaci pro 2. stupeň základní školy v oborech: český jazyk, dějepis, zeměpis, výtvarná výchova a hudební výchova. Veden svým zájmem o český jazyk a literaturu začal tento obor dálkově studovat na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Toto studium dokončil v roce 1960 a v roce 1970 mu byl po složení rigorózní zkoušky udělen titul PhDr.

V roce 1961 se stal odborným asistentem na Pedagogickém institutu v Jihlavě, kam se přestěhoval se svou rodinou a kde žije dodnes. Přednášel zejména dětskou a humoristickou literaturu. Napsal několik literárně kritických statí, např. o jazykové komice v díle K. Poláčka. Mnohé byly uveřejněny v literárním časopise Host do domu a Zlatý máj. Hlubší studium literatury ho vedlo k popularizaci literárního díla našich významných spisovatelů. Vznikl tak rozsáhlý povídkový cyklus o jejich životě, který vycházel nejdříve v časopise Vlasta, později v časopise Naše rodina. Slibně se vyvíjející vědeckou kariéru opět přerušily převratné události roku 1968. Slovník českých spisovatelů, na němž se Jaroslav Fencel podílel několika literárními medailony, byl zakázán (první, již vytištěný svazek putoval do stoupy). Pedagogický institut v Jihlavě byl zrušen a Jaroslav Fencel po ročním působení na Pedagogické fakultě tehdejší UJEP v Brně přešel na Střední zdravotnickou školu v Jihlavě.

Z hlediska profesního byla tato práce krokem zpět, nicméně ani v této nepříznivé době Jaroslav Fencel pero neodložil. V tomto období napsal spoustu povídek pro děti a mládež, neboť v tomto typu literatury nebylo nutno se politicky angažovat tak, jak to vyhovovalo tehdejšímu normalizačnímu režimu. Pravidelně spolupracoval s časopisy Ohníček, Pionýr, Věda a technika mládeži a Stezka. Zejména pro posledně jmenovaný časopis vznikly cykly povídek s dobrodružnou tematikou s původními ilustracemi Zdeňka Buriana. S tímto významným malířem pojilo Jaroslava Fencela pevné přátelství a

z jejich spolupráce vzniklo mnoho povídek i povídkový cyklus *Dálky statečných* vydaný později. Později se věnoval také překladům, zejména z angličtiny. V této době vydal i svou první knihu řadící se k literatuře faktu – **Jan Hasištejnský z Lobkovic**, kde spojil svůj zájem o cestopisy se svou literárně vědnou profesí.

Dalším zvratem v uměleckých osudech Jaroslava Fencle byl rok 1989. Politická situace se změnila a on mohl opět pokračovat ve své literární tvorbě. Navázal na spolupráci s časopisem *Skaut*, napsal řadu povídek s detektivním zaměřením pro nakladatelství *Víkend*, podařilo se mu vydat původní román. Výrazněji se také věnoval překladové literatuře, ve spolupráci s dcerou Danou Zažimalovou vydal tři romány přeložené z angličtiny (*Zajatci smrti*, *Smrt za svítání*). Svou polistopadovou činnost popisuje J. Fencel takto: „*Pokoušel jsem se pokračovat ve spolupráci s Nakladatelstvím Toužimský a Moravec, se kterým jsem spolupracoval už před válkou. Potom jsem se s nimi ale nepohodl, protože tam už nebyl původní nakladatel, ale jeho syn a ten k tomu, podle mého názoru, neměl takový vztah. Tak jsem tam přestal chodit. Potom jsem dal dohromady a vydal *Dálky v českých očích o českých cestovatelích*. O něco později vyšel můj román *Srdce v ohni*. Původně se to jmenovalo *Vítězná fregata*, ale nakladateli se nelíbil název, prý by podle něj nepřitáhl čtenáře, a tak název změnil. Také jsem pokračoval ve spolupráci s časopisy pro děti od 13 do 15 let. Ty ale bohužel začaly postupně mizet. Ani nevím, jestli teď ještě něco takového vychází“*

Vedle prózy psal po celou dobu svého uměleckého života písňové texty. Z poslední doby stojí za zmínku **Balada o duši muzikanta** na hudbu jihočeského hudebníka a jeho celoživotního přítele Karla Blažka a texty na hudbu významného skladatele vážné hudby Jiřího Laburdy.

Poslední období v jeho díle má spíše bilancující a shrnující charakter. J. Fencel svou literární činnost v současnosti charakterizuje: „*Dřív jsem modeloval nádoby a teď už jsou to jen takové střípečky.*“

4. Tvorba Jaroslava Fencla pro děti

Řada spisovatelů se věnovala tvorbě vydávané časopisecky více než tvorbě mimo časopisy. Mělo to řadu výhod. Tou hlavní bylo téměř okamžité vytištění na rozdíl od knih, u nichž autoři dočkali vydání často až za řadu měsíců. S tím souvisela i druhá výhoda, a to okamžitá odezva čtenářů. Toho si byl vědom i Jaroslav Fencel, a zaměřil proto svou tvorbu pro děti na časopisecky vydávané povídky. Klíčovou oblastí, jíž se rozhodl věnovat, se stala dobrodružná literatura přitahující čtenáře v každé době a každém věku.

Jeho povídky určené mládeži nevycházely pouze v jednom či dvou časopisech, ale můžeme je najít v celé řadě časopisů jako jsou Ohníček, Skaut-Junák, Pionýrská stezka, Pionýr, Věda a technika mládeži a ABC mladých techniků a přírodovědců. Z výčtu je vidět, že svou tvorbou pokrýval všechny věkové kategorie mladých čtenářů, větší pozornost ale věnoval čtenáři ve straším školním věku. Povídek, i když opomeneme povídky publikované v časopisech pro dospělé, napsal celou řadu a všechny mají něco společného. Cílem autora, který v sobě nezapře své učitelské povolání, nebylo pouze pobavit ale i poučit. Duševní rozvoj mladého čtenáře a získávání nových znalostí byly pro autora zřetelně prioritou. Tento záměr se mu dařilo plnit měrou vrchovatou.

Že Jaroslav Fencel ve svém psaní nezhálel, lze poznat i toho, v jakém časovém období se jeho tvorba v časopisech objevuje. Z dat vidíme, že časové období vydávání povídek je velmi široké. První vychází v Pionýrské stezce již roku 1972, poslední se objevují v 90. letech. V tomto období vyšlo jen pro děti více jak stovka povídek, což je velmi vysoké číslo, přihlédneme-li k cenzuře, která měla v tomto období významné slovo. Některé povídky vyšly jako součást jiných souborů povídek. Takovou je třeba povídka Černý cowboy v knize Zálesákova kořist (1994). Řada povídek vydané předtím časopisecky byla později vydána knižně v několika souborech. Příkladem je soubor Jezero ďáblů (1991). Zvláštní postavení má povídková kniha Dálky statečných, v němž jsou všechny povídky tématicky shodně zaměřené na různé české cestovatele.

Právě povídkové soubory Zálesákova kořist, Jezero ďáblů, Dálky statečných, několik povídek z různých období a časopisů a román Srdce v ohni jsem si vybrala do své diplomové práce, abych pomocí nich charakterizovala tvorbu Jaroslava Fencla.

4.1 Časopisecké povídky a povídkový soubor Jezero d'áblů

V této kapitole se budu zabývat povídkami, které vyšly v různých časopisech, a povídkovým souborem Jezero d'áblů. J. Fencel ovlivněný bohatou četbou a vzpomínkami na to, co jeho samotného zajímalo jeho ve věku čtenářů, kterým jsou jeho povídky určeny, využívá svých vědomostí i při své vlastní tvorbě. Staví proto povídky tak, aby byly pro čtenáře co nejzajímavější.

Chápe, že velmi důležitý je už začátek příběhu, proto se snaží ve svých povídkách čtenáře zaujmout hned od začátku. Tomu napomáhá rychlý vstup do děje vyplývající jak z charakteru dobrodružné prózy tak z omezeného prostoru, který je v časopise povídce určen. Začátek je tedy dynamický, tzn. takový, jenž čtenáře vtáhne přímo do děje. Častokrát hned v první větě se seznamujeme s hlavním hrdinou.

„Michal Petrescu, čtrnáctiletý syn lesníka z berišanské myslivny, a o čtyři roky mladší Veronika Popovicová, děvčátko z blízké samoty se vraceli ze školy. Chodili do vsi i zpět vždy společně“ (Konec štvance) ¹⁷⁾

„Dakotové v čele s náčelníkem Velkým grizzlym byli na válečné stezce. Úpění poražených nepřátel, pláč žen, starců a dětí, hořící vesnice, prostě spoušť, zkáza a smrt charakterizovaly jejich tažení.“ (Dakotovo vítězství) ¹⁸⁾

„Premiéra inscenace se konala o velké přestávce v učebně 8.A. Hlavní úlohy obsadil režisér Ivo Burian, řečený Burka takto: matka-Ládík Dvořák, dítě-Svojítko (vzrůstem nevysoký, ale s vydatně pracujícím hlasovým ústrojím), Polednice –Vrčidlák, táta – Petr Kozelka.“ (Na Hannibala se zapomnělo) ¹⁹⁾

„Ti tři mladí muži, kteří přišli zbohatnout na nejstarší a nejvydatnější australská opálová pole, byli Bertie Mackintosh, Bill Travers a Thomas Daring.“ (Srdce země) ²⁰⁾

„Za několik minut potom, co se podvozek dotkl betonové letištní plochy, sestupovala děvčata slavné „Montrealské šestky“ po schůdkách přistavených k trupu letounu. Když

konečně jejich nohy spočinuly na pevné zemi, rozhlédly se dívky osvobozeně kolem dokola a vydechly úžasem“ (Konec legendy) ²¹⁾

Nežídka se v úvodu dozvídáme nejen informace o hlavním hrdinovi ale i to, v jakém prostředí se povídka odehrává.

„Moanui z ostrova Paparey ve skupině korálových atolů Paumotu se konečně dočkal rahui, období lovu perel. Pětatřicetiletý Polynésan vyhlásil totiž na letošní rahui poslední lov svého života.“ (Poslední perla) ²²⁾

„Na svých toulkách světem jsem nepoznal odpornější místo než je Jezero ďáblů. Našli byste je na takovém maličkém ztraceném ostrůvku Šalamounova souostroví, které jinak patří k nejkrásnějším místům Tichomoří.“ (Jezero ďáblů) ²³⁾

„William Fawcett, majitel čtyřicetiakové kokosové plantáže na ostrůvku Uri v Šalamounském souostroví, byl nalezen mrtev na stezce, vedoucí buší od jeho domu ke kokosovému háji, vzhledně nazvaném „Spojené kokosové plantáže Uri.“ (Spravedlnost na Uri) ²⁴⁾

„Parník Papeete, plující na lince Sydney-Fidži-Samoa-Tahiti-Tuamotu-Panama se blížil k ostrovu Upolu v souostroví Západní Samoy.“ (Nejhodnější hoch z Polynésie) ²⁵⁾

Všechny povídky obsahují vedle dobrodružného příběhu v závěru nějaké poučení nebo zamyšlení, což je spisovatelovým záměrem. Jak je to pro autora důležité, pochopíme už po přečtení několika povídek. Zřejmý je autorův záměr čtenáře nejen pobavit ale i poučit. Konec povídek vždy obsahuje pointu.

„„Zahod' svůj talisman,“ odfrkl Charles. „Je to kus bezcenného plechu.“ Malajec sevřel plíšek polekaně. „Co by mě potom chránilo před Taweou a zlými duchy? Ušetřím na amulety i pro své syny a jejich syny.“ Charles vzdychl. „Pak bojuj proti zlodějům a podvodníkům,“ řekl anglicky. „Lidi si je sami pěstují. A nejen tady. Po celém světě.“ (Loď duchů) ²⁶⁾

„Na koncertě v Dawsonu se Monteralská šestka doslova překonávala. Vystoupení mezi vděčným obecenstvem, jež tvořili dřevaři, lovci kožešin a potomci starých zlatokopů, bylo nejkrásnějším zážitkem montrealských dívek toho aljašského léta.“ (Konec legendy)²⁷⁾

„Vlak přešel most, provlékl se rozptylujícím se kouřem a za dvacet minut zastavil. Angličtí turisté nasedli do autokaru, který je odvezl do hotelu. Brzo po večeri odcházeli do svých pokojů a ukládali se ke spánku. Pro mnohé z nich to byl spánek nepokojný, prostoupený vzrušujícími dojmy dne. Ale Robert Gray spal ve svém pohodlném lůžku hlubokým bezesným spánkem, jaký neochutnal od roku čtyřicátého druhého, téměř padesát let svého života.“ (Most přes řeku Kwai)²⁸⁾

„Se slzami v očích a bolestnou výčitkou v srdci se o čtyři hodiny později loučila Joan Stoneová před vstupem do člunu s „nejhodnějším hochem z celé Polynésie“. Vtom než se nadál, vtiskla na jeho tvář letmý polibek. Stál jako solný sloup. Zavřel oči, prázdné bělmo zmizelo a v té chvíli byl docela hezký.“ (Nejhodnější hoch z Polynésie)²⁹⁾

Mladému čtenáři je bližší spíše epika než lyrika, která se také více hodí k dobrodružné próze. Proto ve Fenclových povídkách najdeme spíše lyrické vsuvky popisující např. nitro hrdiny než lyrický konec.

„Po modrém nebi letěly bělostné koráby oblaků a slunce hrálo...“ (Zkáza Honolulu)³⁰⁾

4.1.1 Hlavní postava

Jaroslav Fencel zřetelně chápe důležitost vhodného výběru hlavního hrdiny v dobrodružném příběhu. Hlavní hrdina se v jeho povídkách příběh od příběhu liší, jeho povaha a charakter vyplývají z prostředí a také z úlohy, jakou plní ve vyprávění. Autor se nespecializuje na určitý typ hlavních postav. Někdy je jí malý chlapec, jak je to v povídkách *Konec šťvanice*, *Lékař rostlin* nebo *Zkáza Honolulu*, jindy dospělý muž. Výběr hlavní postavy souvisí s tím, komu je povídka určena. Je to proto, že malým čtenářům je bližší hrdina v jejich věku, ale pro čtenáře starší může být hlavní hrdina i dospělý člověk. A tak v povídkách pro mladší čtenáře vystupuje hrdina odpovídající jejich věku a v povídkách pro starší mládež je hlavním hrdinou dospělá osoba.

V *Ohníčku* (*Lékař rostlin*, *Konec šťvanice*) je hlavním hrdinou Michal Petrescu, čtrnáctiletý hoch, nebo Pepík Šotola, hoch jedenáctiletý. V povídkách vydaných v *Pionýru* (*Na Hannibala se zapomnělo*, *Dakotovo vítězství*, *Zkáza Honolulu*) vystupují také chlapci navštěvující základní školu. Tyto hlavní postavy jsou schematictější než v povídkách pro starší čtenáře, v průběhu příběhu se vyvíjí minimálně nebo vůbec. Vyplývá to ze snahy naplnit co nejlépe autorův záměr vychovat a vzdělat ještě nepříliš zkušené čtenáře.

V povídkách pro starší čtenáře věnuje autor výběru hlavní postavy více pozornosti, protože vychází z toho, že starší čtenář je již náročnější. Proto jsou hrdiny lidé různého věku, různého pohlaví, různé rasy i různých profesí.

V několika případech je jím dobrodruh, cestovatel, který cestuje většinou s nějakým záměrem. Tento typ můžeme najít například v povídkách *Srdce země*, kde jako hlavní postava vystupuje hledač opálů, *Lod' duchů* a *Jezero d'áblů*, kde je shodně hlavním hrdinou filmař, či *Smrt Velmi Velikého*, kde sportovní instruktor na univerzitě v Nairobi zcela propadá kouzlu loveckých safari.

V povídkách *Konec Královny* a *Jeskyně netopýrů* se objevuje spisovatel, který zprostředkovává zážitky námořníka. Bývalý válečný zajatec je ústřední postavou v povídce *Most přes řeku Kwai*. Dívčí hudební skupina vystupuje zase v povídce *Konec legendy*. Občas jsou hlavními hrdiny lidé, od kterých by hrdinství nikdo nečekal, jako například v povídkách *Malá velká žena* nebo *Diana byla úžasná*. Úkol

hlavní postavy zde spisovatel přisoudil ženě, což je u tohoto druhu literatury spíše ojedinělé. Jen výjimečně je hlavní postavou domorodec např. v povídce **Poslední perla**.

Fenclovy hlavní postavy nejsou schematické. Naopak jsou velmi lidské, prožívají lidské starosti a mají i své chyby. Autor výběrem hlavních postav na velmi malém prostoru ukazuje čtenářům různorodost lidských životů, které se liší nejen tím, kdy žili, ale i tím, kde žili. Jejich povahy se projevují v různých, často mezních, situacích. Jsou vystavováni různým zkouškám nebo dokonce smrtelnému nebezpečí. Každá z postav je specifická, ale přesto mají všechny postavy něco společného. Všechny během příběhu prochází nějakou změnou a na konci jsou obohaceny o nějaký nový zážitek nebo poznatek, který mnohdy ovlivní celý jejich další život např. Ruka egyptské princezny, Diana byla úžasná.

A stejně tak je obohacen i čtenář, protože si z příběhu každého hrdiny může pro sebe něco vybrat, něco, čím se může inspirovat, nebo alespoň něco, nad čím se může zamyslet.

4.1.2 Prostředí

Prostředí je pro autora velkou výzvou, a proto si s jeho výběrem přímo hraje. Charakteristiky prostředí čerpá z literatury, časopisů i z vlastních cest. Chápe, že prostředí je hlavně v dobrodružné literatuře velmi důležité a motivuje k četbě. A to není pro věk, kterému jsou povídky určeny, zanedbatelné.

Mladším čtenářům je bližší to, co je přímo kolem nich. Usnadňuje to jejich představivost. Proto se děj povídek, které jsou určeny jim, odehrává v domácím prostředí. Povídka Konec štvance popisuje karpatskou krajinu, která je té naší velmi podobná. V povídce Lékař rostlin se zase vše točí kolem českého venkova, neboť toto prostředí bylo dětem v době vzniku povídky velmi blízké. Povídky Na Hannibala se zapomnělo a Dakotovo vítězství se odehrávají ve školní třídě a povídka Zkáza Honolulu u českého rybníka.

„*Premiéra inscenace se konala o velké přestávce v učebně 8.A*“ (Na Hannibala se zapomnělo)³¹⁾

J. Fencel si ovšem také uvědomuje, že mladého čtenáře vždy velmi láká exotika, proto častěji, hlavně v povídkách pro starší čtenáře, využívá svých znalostí týkajících se cizích zemí a děj zasazuje do exotického prostředí. Neomezuje se pouze na jednu oblast, proto se můžeme dozvědět zajímavé informace o celé řadě zajímavých míst.

Zajímavým místem je například Malajsie v povídce Loď duchů, Yukon v povídce Konec legendy, Austrálie v povídce Srdce země či Polynésie v povídce Poslední perla. V povídce Smrt Velmi Velikého nás autor pro změnu zavádí do Keni. Na Šalamounových ostrovech se odehrávají povídky Jezero ďáblů, Spravedlnost na Uri. Do Západní Samoy umístil J. Fencel děj povídky Nejhodnější hoch z Polynésie. Povídka Obyčejní se zase odehrává na Novém Zélandu. Prostředí je vykresleno náznakově, často pomáhá evokace jmény hrdiny nebo krajiny.

„*Ti tři mladí muži, kteří přišli zbohatnout na nejstarší a nejvydatnější australská opálová pole, byli Bertie Mackintosh, Bill Travers a Thomas Daring.*“ (Srdce země)³²⁾

„Do osady Chinematu na Severním ostrově Nového Zélandu, v oblasti horkých pramenů a gejzírů kolem jezera Taupo, jsme přijeli autem z Fotoruy.“ (Obyčejní)³³⁾

„Z Baty na pobřeží Río Muni, jedné ze dvou provincií Rovníkové Guiney v západní Africe, jsme se kodrcali hustou džunglí proti proudu řeky Mbía.“ (Malá velká žena)³⁴⁾

„Těžko jste někdy slyšeli o městečku Apamatác, ubohém hnízdě na horním toku řeky Coraé v jihobrazilském státě.“ (Kříže poznamenaná)³⁵⁾

Z výčtu alespoň některých z mnoha míst, které se objevují ve Fenclových povídkách vyplývá, že autorova úroveň znalostí cizích zemí je velmi hluboká. Rozhodl se tedy o své znalosti podělit. Správně vycítil, že pokud využije své znalosti při psaní povídek, může mládeži kromě zábavy poskytnout nenásilnou formou také mnohé informace, které jim potom zůstanou v paměti a inspirují je třeba i k hlubšímu studiu.

4.1.3 Děj

V povídkách Jaroslava Fencla je děj velmi rozmanitý. Autor velmi citlivě volí děj podle toho, v jakém věku je čtenář, kterému jsou povídky určeny. Povídky, uveřejněné v Ohníčku (**Konec štvanice**, **Lékař rostlin**), byly určeny nejmladším čtenářům a proto je zde děj jednodušší a mnohdy téměř schematický. Zvláště v povídce **Lékař rostlin** je kladen velký důraz na výchovnou funkci povídky a tomu je děj podřízen. Mladším čtenářům byly také určeny povídky, které byly uveřejněny v Pionýru (**Na Hannibala se zapomnělo**, **Zkáza Honolulu**, **Dakotovo vítězství**). Všechny tři se shodně odehrávají v domácím prostředí, ve všech třech je shodně hlavním hrdinou mladý hoch. I zde je velmi cítit výchovný podtext a děj není příliš složitý.

Za dobrodružnou povídku lze považovat povídku **Konec štvanice**. Hlavní hrdina je malý chlapec, syn lesníka, který i přes vlastní ohrožení pomůže zachránit jelena před vlčí smečkou. Děj této povídky je velmi napínavý a působivý.

Ostatní povídky vydané v Ohníčku či Pionýru nelze považovat za dobrodružné povídky v pravém slova smyslu. Jedná se spíše o zábavnou četbu pro děti s velmi důležitou rovinou výchovnou.

Povídka **Lékař rostlin** je o chlapci, synovi agronoma družstva, který upozorní otce na nemocný ječmen na poli. Do družstva přijede rostlinolékař, který má za úkol ječmen vyléčit. Jeho práce chlapce velmi zaujme. Zvěrolékař je pro chlapce hrdinou a chce ho napodobit.

V povídce **Na Hannibala se zapomnělo** se děti rozhodly sehrát podle svého Polednici. Byly však přistiženy učitelem, který vše pochopil jako zesměšňování, a proto jsou žáci potrestáni. Doma ale učiteli jeho syn připomene, že i on hrál ve škole divadlo s tematikou punských válek. Proto pomůže žákům uspořádat veřejné představení na téma Erbenovy Kytice.

Zkáza Honolulu vypráví o chlapci Hondovi Pilnáčkovi, který chce zaujmout dívku Moniku. Proto vezme k vodě necky a řekne, že je to člun z Havaje. Monika se

chce svézt, člun se ale potopí a Honda přizná, že to byly pouhé necky. Monika ho ale překvapí tím, že to věděla, ale že se jí líbilo, jak to vymyslel.

V další povídce, **Dakotovo vítězství**, si chlapci hrají na indiány – Dakoty. Jedním z hochů je Pepík. Otec ho upozorní, že Dakotové nemohou mluvit česky. Hledá tedy dakotský slovník, ale marně. Proto se učí dakotsky podle písň. Při posílání dopisu v dakotštině kamarádovi přistihne Pepíka učitel. Vyvolá ho a musí na tabuli napsat souvětí, které mu učitel nadiktuje. Má tam mnoho chyb a je mu doporučeno, aby se víc věnoval češtině.

Starším čtenářům byly určeny povídky v Pionýrské stezce (Píseň o vítězství, Loď duchů), ve Skautu-Junáku (Srdce země), ve Vědě a technice mládeži (Poslední perla) a v ABC mladých techniků a přírodovědců (Konec legendy, Smrt Velmi Velikého). Těmto čtenářům jsou také určeny povídky v souboru Jezero ďáblů, z nichž některé již před tím také vyšly časopisecky, a povídka v knize Zálesákova kořist (Černý cowboy). Děj v těchto povídkách už je složitější a také rozmanitější. J. Fencel vychází z toho, že čtenáři těchto povídek jsou již zkušenější. Toho autor využívá a dává čtenářům možnost seznámit se v těchto povídkách s řadou exotických zemí, zajímavých míst a také s řadou zajímavých oblastí lidské činnosti.

Děj začíná úvodem, ve kterém se seznamujeme s hlavním hrdinou a prostředím, v jakém se bude povídka odehrávat. Následuje zápleтка, ve které probíhá hlavní děj. Ten nebývá příliš složitý. Nejdůležitější částí je ve Fenclových povídkách závěr s pointou. V něm dochází k rozuzlení, často s nějakým překvapivým závěrem, někdy je rozuzlení pouze naznačeno, tak jak je to třeba v povídce Jezero ďáblů, a je už jen na čtenáři, aby si řešení domyslel. Často se v závěru dozvídáme informaci, která vrhá na celou povídku zcela nové světlo. Je to například v povídkách Obyčejní nebo Proroctví ryby.

„Bylo to „vcelku velmi zdařilé“ – zvláště Poklad a Vodník, kde některé pasáže recitoval dívčí sbor, se povedly.“ (Na Hannibala se zapomnělo)³⁶⁾

„Obchodník zaplatil za perlu dva tisíce liber. Toho slavného dne po prodeji pozval Moanui celou vesnici na bohatou hostinu. Zahájil ji slovy: „Svou poslední perlu jsem

vylovil pro vás všechny. Z bohatství, které přinesla, budeme žít společně.“ (Poslední perla)³⁷⁾

„Vzrušující pohádka,“ řekl pojednou Tom. „Škoda, že tomu chlapíkovi říkají Prohlaný Bill.“ (Zelená laguna)³⁸⁾

V povídce **Píseň o vítězství** se autor inspiroval dílem Roberta Louise Stevensona a volně převyprávěl jeden z jeho příběhů.

Povídku **Lod' duchů** můžeme najít i v souboru Jezero d'áblů. Příběh je zasazen do indonéské části Bornea a hlavními hrdiny jsou dva přátelé, kteří chtějí pořídit filmový záznam o řece Makam. Přitom zjišťují zvláštnosti o této oblasti i lidech a jejich zvycích. Hlavní děj se točí kolem pověry i lodi duchů, která straší zdejší obyvatele. Přátelé se rozhodou přijít pověře na kloub. Zjistí, že se jedná o obyčejnou loď, ale místním to nevysvětlí.

Srdce země vypráví o třech mladých mužích, kteří se rozhodli zbohatnout na australských opálových polích. Jsou ale ohrožováni skupinou lupičů, kteří je nakonec okradou. Naštěstí se setkají s chlapíkem, který jim lstí pomůže získat vše zpět.

Své znalosti o Polynésii využil autor v povídce **Poslední perla**. Hlavním hrdinou je zde domorodec Moanui. Ten patří mezi lovce perel, ale pro svůj věk se rozhodne potopit naposledy. Zpočátku se mu nedaří. Nevzdá to a při posledním ponoření, které ho však stojí málem život, vyloví perlu, z níž žije potom vesnice mnoho dní.

O tom, jak to vypadalo na Yukonu, známém nalezišti zlata, a jak těžký život měli zlatokopové i ostatní lidé, kteří tu žili vypráví povídka **Konec legendy**. O příběhu se společně se členkami hudebního souboru „Montrealská šestka“ dovídáme od jedné členky a současně organizátorky výletu May Pollackové. Ta vypráví příběh své prababičky. Tuto povídku můžeme najít také v souboru Jezero d'áblů.

Hlavním hrdinou v povídce **Smrt Velikého** je Angličan Frank Riley, kterému učarovala Keňa a hlavně lovecké safari. Postupně se stává majitelem řady

loveckých trofejí. Jediné, co mu chybí jsou kly „stolibráka“. Proto, když se dozví, že jeden takový ohrožuje okolní vesnice, rozhodne se ho se svým africkým průvodcem ulovit. To se mu nakonec podaří, zůstává v něm ale úcta k tomuto obrovskému zvířeti.

Jezero d'áblů uvádí povídka stejného názvu. Hlavní hrdina v této povídce se vydává do Tichomoří na Šalamounovy ostrovy. Zde se setkává s tajemným mužem, který ho zavede k místní zvláštnosti – Jezeru d'áblů, je to jezero naplněné sírou. Hrdina se snaží zjistit víc o svém průvodci. Zjistí, že pochází z Anglie a dokonce také studoval na Oxfordské univerzitě. Jak se ale dostal do Tichomoří, neprozradí.

Další povídkou je **Spravedlnost na Uri**. Děj se také odehrává v Šalamounském souostroví v prostředí kokosových plantáží. Zde je jednou zavražděn majitel takové plantáže. Vraždu přijede vyšetřovat mladý vyšetřovatel, kterému zpočátku připadá případ zcela jednoduchý a je odhodlán ho vyřešit. Během vyšetřování ale zjistí uje, že to není tak snadné. Majitel totiž podle všeho domorodce vykořisťoval a tomu, který ho zabil, dokonce vyvraždil rodinu. Vyšetřovatel raději odjíždí.

V povídce **Zlatá mísa** si hlavní hrdina vezme za manželku zámožnou dívku, která byla původně rodiči zaslíbena jinému. Dívka je vášnivou plavkyní a jejím cílem je najít nejkrásnější pláž na světě. Během příprav na cestu jí přijde anonym, se jménem pláže Zlatá mísa. Manželé se rozhodnou toto místo navštívit. Pláž se jim velmi líbí a prožijí v ní velmi krásné chvíle. Když ale dojedou do vesnice, člověk v hotelu jim, řekne, že zátoka je plná žraloků. V šoku odjíždí. Doma náhodou zjistí, že anonym poslal odmítnutý nápadník.

Spisovatel je hlavním hrdinou v povídce **Konec Královny**. Spisovatel se dá v hospodě do řeči se staříkem, který mu vypráví příběh ze svého mládí. Byl kormidelníkem na malém parníku. Jednou se setká s dívkou, do které se zamiluje. Ta ho přemluví, aby se s ní vydal na výpravu za perlami. Výprava je úspěšná, perel mají mnoho, ale na zpáteční cestě je zastihne mořetřesení a loď vlna odnese do atolu, ze kterého se však nemůže dostat protože je moc velká. Domorodci musí posádku odvést v loďkách. Bohužel se strhne bouře, a tak dojedou všichni kromě kapitánky s perlami. Všichni se shodnou na tom, že s nimi utekla, ale hlavní hrdina věří, že se utopila.

Na tuto povídku volně navazuje další s názvem **Jeskyně netopýrů**. Spisovatel se po dvou letech opět setkává s vyslouženým námořníkem. Ten mu vypráví, že se později opět s tou dívkou setkal. Tentokrát ho přemluvila k tomu, aby se vydali na ostrov, kde prý je jeskyně s pokladem. Když do jeskyně dojedou, zjistí, že je plná netopýrů a odnesou si odtud děsivý zážitek. Zlato nezískají, ale rozhodnou se na ostrově postavit hotel. Vše vypadá jako idylický konec, ale dívka mu po čase uteče a bohatě se provdá za jiného.

Povídka **Nejhodnější hoch z Polynésie** se odehrává v souostroví Západní Samoa.. Joan Stoneová se svým otcem se při okružní plavbě rozhodnou zastavit v hlavním městě Samoy na ostrově Upolu, aby si mohli z menší vzdálenosti prohlédnout sopku, která před časem vybuchla. Přemluví kapitána, který veze potraviny postiženým vesnicím, aby je vzal s sebou. Na ostrově se seznámí se sympatickým Američanem, se kterým si velmi rozumí. Potom ale spatří jeho průvodce a velmi se lekne, protože nikoho s tak strašným vzhledem doposud nepoznala. Má dokonce přezdívku Ďábel, i když všichni říkají, že je hodný. Na konci výpravy se Joan stane nehoda, ale Ďábel ji zachrání. Uvědomí si, že na vzhledu nezáleží a je opravdu hodný.

V povídce **Obyčejní** cestuje hlavní hrdina se svou manželkou na ostrov na Novém Zélandu. Rozhodnou se navštívit i typickou maorskou vesnici. Zde ale manželka jen taktak unikne smrti, protože se málem obětována. Doma se z vyprávění přítele dozví, že jeho manželce hrozilo skutečně nebezpečí.

Hlavní hrdina v povídce **Zelená laguna** s přítelem navštívil atolový ostrov Tuamotu. Tam spatří místní zvláštnost. Je zde laguna, která je však nikoli modrá ale zelená. Od starého domorodce se dozvídají příběh, proč má takovou barvu. Prý to způsobil rozhněvaný bůh Tane. Závěr, jaký si z toho udělat, nechává autor na čtenáři.

V **Panence pro štěstí** je hlavním hrdinou hledač diamantů v Méridských Kordillerách ve Venezuele. Není ale úspěšný, a tak, když se on a jeho přátelé setkají s Indiány, domlouvají se na výměně diamantů za jídlo, které zase chtějí Indiáni. Jeden z přátel se zamiluje do Indiánky. Po čase se začíná chovat podivně, proto ho musí odvézt násilím. Doma v nemocnici zjistí, že mu podávala v malých dávkách drogu, díky které ho mohla ovládat.

Povídka **Zlato mrtvých** se odehrává v podobném prostředí. Mladý hrdina se svými dvěma společníky a čtyřmi Indiány se vydávají do mexických Kordiller hledat zlato. Najdou pohřebiště, které se rozhodnou vykrást. Mladík ale onemocní a jeho společníci se utopí i se zlatem. I přesto se nakonec zlato dostalo do muzea aztécké kultury v Mexiko City.

V jihobrazílském státě Paraná se odehrává děj povídky **Křížem poznamenaná**. Hlavními hrdiny jsou zde hledači diamantů v místní řece.

Kněžna sedmi moří se týká 35. výročí potopení parníku Andrea Doria. Vypravěčem je člověk, který pokoušel o lodi zjistit co nejvíce. Dokonce se k ní i několikrát potopil, avšak nic zajímavého tam nenašel.

V **Prorockví ryby** kapitán Roseling vypráví o tom, jak chytají želvy. Pomáhá jim k tomu ryba – štitovec lodní, který se na želvu přísaje. Když se ale přísaje na loď, nosí prý smůlu. Jednou přijel filmový štáb s herečkou a chtěl lov vidět. Herečce se přísala ryba na loď. Později ji uštkl had. Opět je jenom na čtenáři, jaké závěry si z toho udělá.

Povídka **Most přes řeku Kwai** vypráví o anglické výpravě, která se vydala na výlet k řece Kwai. Zde se seznamují s historií tohoto místa. Za války tu při stavbě železnice zemřelo mnoho zajatců. Ve výpravě je také muž, který to prožil a nemohl potom najít klid. Teprve, když se tam vrátil, svůj klid našel.

V povídce **Hrbatý bůžek** hlavní hrdina John Killby získal od starého náčelníka figurku bůžka. Všichni se jí bojí, protože nosí smůlu. John je vykázán z lodi, musí jet jinou, při čekání ho postihne zemětřesení. Nakonec bůžka pošle poštou do Britského muzea v Londýně a sám jede lodí. Když se na ni jde po příjezdu do muzea podívat, je mu jasné, že tam už nikomu neublíží.

V další povídce, která má název **Ruka egyptské princezny**, hlavní hrdina zdědil velký majetek a rozhodl se cestovat. Pak ale poznal krásnou dívku, do které se zamiloval. Nejvíce se mu líbily její ruce. Nemohl se ale rozhodnout, zda ji má požádat o

ruku. Odjel tedy do Théb, aby se rozmyslel. Tam mu průvodce předal dárek. Když ho v autě rozbalil, zjistil, že to je mumifikovaná ruka. Připadalo mu, že je to ruka jeho milé. To ho tak šokovalo, že odjel pryč a své milé nic neřekl. Po letech se setkali a to už byla vdaná. Mumifikovanou ruku věnoval muzeu.

V povídce **Malá velká žena** je překvapivě hlavním hrdinou žena. Vypravěč se vydal do rovníkové Guiney v západní Africe. Vzal s sebou svou ženu, o které si myslel, že není příliš silná. Podaří se jim chytit vzácnou žábu. Přepadnou je ale Pygmejové a žábu chtějí. Manželka jim ji odmítne vydat. Slíbí, že jim ji dá příští den. Ráno ale žába zmizela. Manželka ji i přes nebezpečí odnesla zpět do džungle.

Povídka **Diana byla úžasná** je důkazem toho, že ne všechny ženy nejsou schopné se o sebe postarat. Hlavní hrdina se s manželkou Dianou vydal do pouště v Austrálii. Tam jim ale vypoví službu auto. Nemají co jíst a pít. Hlavní hrdina se snaží být statečný hlavně kvůli své manželce. Je mu ale čím dál hůř. Jednou se probudí a Diana mu nabídne vodu i jídlo. To mu pomůže přečkat, než přijede pomoc. Teprve doma se dozví, kde manželka to jídlo a pití získala. Inspirovala se zvyky místních žen, které umí v poušti najít jídlo i pití. Voda byla z žáby a to, co považoval za vejce, byli červi.

Povídková kniha Zálesákova kořist se skládá ze čtyř povídek čtyř různých autorů. Jaroslav Fencel zde publikoval knihu **Černý cowboy**. Povídka se odehrává v Severní Americe v období po válce Sever proti Jihu. Na ranč Hranaté S přijede mladý černochoch. Majiteli se představí jako syn černošky Marthy, která u něj kdysi pracovala. Majitel ho zaměstná a chlapec přezdívaný Midnight se stane kovbojem. Zažívá zděspoustu dobrodružství a pomalu se z něj stává muž a právoplatný člen skupiny kovbojů.

4.1.4 Charakteristika způsobu vyprávění J. Fencla

Pro J. Fencla je vytržbenost jazykového stylu velmi důležitá. V svých povídkách uplatňuje slohový postup převážně vyprávěcí. Vše je podřízeno snaze zaujmout čtenáře, proto se snaží o zajímavost a napětí. To se odráží ve využití stylových a jazykových prostředků.

V jeho textech nalezneme velké množství dějových sloves, která pomáhají vytvářet dynamičnost děje. Někdy při vypravování uplatňuje postup chronologický, jindy využívá vypravování z rámcovou kompozicí např. v povídce Konec Královny nebo Jeskyně netopýrů. Součástí vypravování jsou popisy prostředí a charakteristiky postav. Tyto informace jsou velmi důležité pro správné vcítění do děje.

„A pak jsme byli konečně z pralesa venku a náhle, bez výstrahy, jsme stanuli tváří v tvář tomu nejohavnějšímu místu na zeměkouli. Půda, pokrytá zkřivenými, spálenými a umořenými stormy, se svažovala k hladině – mám říct „jezera“? - nevím. Nemohli jsme totiž s určitostí rozeznat, čím je naplněn nevelký amfiteátr pod námi.“ (Jezero ďáblů)³⁹⁾

„Zlatá mísa je maličkým zálivečkem Penandžangské zátoky, téměř uzavřeným okrouhlým koutem, nejvýš tak kilometr v průměru. Je to úchvatná plocha vody, jejíž modř by klidně mohla soutěžit s barvou Modré jeskyně Capri.“ (Zlatá mísa)⁴⁰⁾

„Vedle Brookse stál totiž Polynésan. Měl vejčitou hlavu, porostlou vlasy vzhledu žluté vlny, nos měl propíchnutý vyřezávanou kostí, připomínající roh nosorožce. Ale to nebylo tak zlé. Strašné byly jeho oči: byly to téměř prázdné bulvy, jejichž duhovky jen malými obloučky vykukovaly nahoře pod víčky.“ (Nejhodnější hoch z Polynésie)⁴¹⁾

„Večer jsem potom v Tubbově restauraci uviděl jejího majitele, správněji majitelku, miss Muriel Hogbenovou. Byla to krásná žena se zlatými vlasy a fialovými očima, takovými, pro něž jsem měl vždy slabost.“ (Konec královny)⁴²⁾

Kompozice povídek je většinou chronologická. Využívá také text v textu nebo vzpomínky. Povídky mají většinou rozsah 1-2 strany, což je ideální pro mladé a nezkušené čtenáře.

Autor ve většině povídek používá *er formu*. Dává mu to možnost vykreslit pocity a myšlenkové pochody nejen hlavního hrdiny, ale všech účastníků příběhu. Méně často najdeme v jeho povídkách *ich formu* (např. Diana byla úžasná, Malá velká žena, Ruka egyptské princezny, Křížem poznamenaná). Tuto formu používá hlavně v těch povídkách, kde chce vykreslit nějaké hluboké citové zaujetí a pocity hlavního hrdiny.

„Monai z ostrova Paparey ve skupině korálových atolů paumotu se konečně dočkal rahui, období lovu perel.“ (Poslední perla)⁴³⁾

„Na svých toukách jsme nepoznal odpornější místo než je Jezero ďáblů“ (Jezero ďáblů)⁴⁴⁾

Střídá styl monologický a dialogický. Přímá řeč hraje ve Fenclových povídkách velmi důležitou roli. Nejenže čtenáři pomocí ní postavy vystupující v povídce přibližuje a umožňuje mu lépe se do děje vcítit, ale někdy je na dialogu postavena celá povídka (např. Kněžna sedmi moří, Zelená laguna). Velkou váhu klade na přímou řeč hlavně v závěru, kdy se v závěrečném dialogu často dozvídáme rozuzlení celého příběhu (např. Loď duchů, Obyčejní).

„Kapitán váhavě přikývl. „To je možné, já jsem to neviděl. Ale slyšel jsem, že to Rita nedokončila a že její roli dostala jiná herečka.“ „Ale proč to nedokončila?“ ptal se za nás Estero. Roseling vzdychl. „O tom už jsme nechtěl mluvit. Ale když chcete znát mermomocí úplný závěr...Zemřela v džungli. Noviny psaly, že po hadím uštknutí.“ (Prorocství ryby)⁴⁵⁾

„ Po obědě jsme zvedli kotvy, abychom vypluli k západu. Hleděli jsme do dálky za naší lodí až do okamžiku, kdy atol Akaroa zcela zmizel v modrých vodách oceánu. „Vzrušující pohádka,“ řekl pojednou Tom. „Škoda, že tomu chlápku říkájí Prohlaný Bill.“ „Ale ta voda je zelená,“ zabručel jsme spíš pro sebe.“ (Zelená laguna)⁴⁶⁾

Ač umělecký styl umožňuje využít všech útvarů a prostředků národního jazyka, dává Jaroslav Fencel přednost jazyku spisovnému. Vyplývá to jistě i z jeho povolání učitele češtiny, ale hlavní důvod bude zřejmě jinde. Dává tak mladému čtenáři možnost

přijít do kontaktu se spisovným jazykem, což je velmi důležité hlavně v posledních letech, kdy používání spisovného jazyka upadá. Spisovně mluví i postavy v povídkách, od kterých by to nikdo nečekal, např. malý chlapec.

„Tati, to ječňišť V cestách je nějaké divné.“ (Lékař rostlin)⁴⁷⁾

Využívá velmi širokou slovní zásobu, proto se nebrání využití slov ze všech oblastí českého jazyka. V jeho povídkách najdeme archaismy, slova slangová i obecně česká. Objevují se zde i knižní slova a spojení. Protože se povídky často týkají nějaké profese, objevují se tam i odborné termíny.

Přechodník:

„Pak muž, představil se jako Brown, **neohlížeje se** po skupině turistů, vykročil.“ (Jezero ďáblů)⁴⁸⁾

Pasivum:

„Zlatá mísa musí být skryta v některém koutě zátoky, našim očím zatím neviditelné.“
(Zlatá mísa)⁴⁹⁾

„Vzali na ramena tyč, na ní byl zavěšen drahocenný náklad, a vykročili na lávku.“
(Zlato mrtvých)⁵⁰⁾

„Tři dlouhé dny se dva Indiáni s chlapcem plahočili až do malé podhorské osady, kde byl Honberg uložen do chýše, aby se zotavil.“ (zlato mrtvých)⁵¹⁾

„Přestože italská loď byla vybavena jedenácti obrovskými vodotěsnými plováky, začala se potápět.“ (Kněžna sedmi moří)⁵²⁾

„Když tedy byla nakonec koupě dohodnuta, byli oba spokojeni.“ (Hrbatý bůžek)⁵³⁾

Termíny:

„A potom **mšice řeštláková**...Zkrátka zemědělci rostlinolékaře moc potřebují.“ (Lékař rostlin)⁵⁴⁾

„Bez štítovců lodních by si dnes lovci želv nevydělali ani na tu slanou mořskou vodu.“
(Prorocství ryby)⁵⁵⁾

Slova slangová:

„Pokýval hlavou. „Jsou to sice **podvraťáci**, kteří jedí, pijí a milují z podvodů a darebáctví.“ (Konec Královny)⁵⁶⁾

„V blízkosti korálových ostrovů Ninigo se z Královny jako mávnutím kouzelného proutku stal nákladní **škuner**, jakých křižovaly tenkrát stovky v australských a čínských vodách.“ (Konec Královny)⁵⁷⁾

„Nemáme nejmenší právo, abychom **plundrovali** aztécký hřbitov.“ (Zlato mrtvých)⁵⁸⁾

„Těžko jste někdy slyšeli o městečku Apamarác, ubohém **hnízdě** na horním toku řeky Coraé v jihobrazílském státě Paraná.“ (Křížem poznamenaná)⁵⁹⁾

„Při lovu želv jde v podstatě o jednoduchý **figl**.“ (Proroctví ryby)⁶⁰⁾

„Měli jsme hrozný **fofr**, ale takovému okouzlujícímu děvčeti bylo těžko nevyhovět.“ (Proroctví ryby)⁶¹⁾

„Utopili jsme vrchovatě naložený člun kopry, mí vlastní lidé ho potopili, **vrtáci!**“ (Hrbatý bůžek)⁶²⁾

„**Jsm**e v **loji**,“ prohlásil kapitán u snídaně. (Hrbatý bůžek)⁶³⁾

„Ledaže byste se vzdali toho **zmetka**.“ (Hrbatý bůžek)⁶⁴⁾

„-dovedete si asi představit, s jakými obtížemi jsme překonával léta, kdy jsem musel téměř neustále sedět na jednom **fleku**-“ (Ruka egyptské princezny)⁶⁵⁾

„Mbogo nás vedl nejschůdnější cestou, přesto to byla **fuška**.“ (Malá velká žena)⁶⁶⁾

„Byl jsem hrozně **našponovaný**, ale přece jsme nezapomínal kontrolovat Sabinu.“ (Malá velká žena)⁶⁷⁾

„...Protože vy jste určité **člověk od péra**....“ (Konec královny)⁶⁸⁾

Obecná čeština:

„Ale **férovému chlapovi**, který dostal do vínku poctivé ruce i srdce, se každá špinavost ošklivě vymstí.“ (Konec královny)⁶⁹⁾

„Ctižádostí každého lovce slonů, ať amatéra nebo profesionála, je položit „**stolibráka**“, jehož jeden kel váží alespoň sto liber, to je kolem padesáti kilogramů.“ (Smrt velmi velkého)⁷⁰⁾

„Druhý den po poledni přijela z krajského města do Soběšína zelená **škodovka** z oblastní zemědělské laboratoře.“ (Lékař rostlin)⁷¹⁾

„Honda zjistil, že Monika má v Zálesí babičku a je tu a prázdninách se svým sedmiletým **bráchou** Petrem.“ (Zkáza Honolulu)⁷²⁾

„Vezmeme stan, jídlo, **foťák**.“ (Malá velká žena)⁷³⁾

Příslloví:

„Co koho bolí, o tom řeč volí.“ (Konec královny)⁷⁴⁾

Knižní výrazy:

„Zdáli, kde obklopen křovinami se skrýval Vidiorský rybník, se ozvalo táhlé zatroubení zakončené jakoby chraptivým zaštěknutím.“ (Konec štvance)⁷⁵⁾

„Hluboko pod námi řvala, pěnila se a stříkala voda rozbíjející se o zubatá skaliska, sotva ponořená pod hladinou.“ (Konec Královny)⁷⁶⁾

„Nevím, jak dlouho mi trvalo, než jsem stanul před řezbářovým domem.“ (Obyčejní)⁷⁷⁾

„V tom okamžiku začaly Knutha Honberga opouštět smysly.“ (Zlato mrtvých)⁷⁸⁾

„Jeho vědomí se propadalo do bezedné hlubiny...“ (Zlato mrtvých)⁷⁹⁾

„Ale to už byl vlastně mimo nebezpečí, jeho údy sílili a do jeho bílých tváří vstupovala ozdravující červeň.“ (Zlato mrtvých)⁸⁰⁾

„Ta loď se nenarodila na šťastné planetě.“ (Kněžna sedmi moří)⁸¹⁾

K lepšímu vykreslení cizího prostředí používá často místní názvy či pojmy, což přispívá k lepším představení si neznámých krajů a přidává povídkám na exotičnosti:

„Obyvatelé ostrovů si říkají Kanaci, což znamená lidé.“ (Zelená laguna)⁸²⁾

„Garimpeirové, hledači diamantů, jsou proti zlatokopům nejbídnější otroci, galejníci, kteří se zaprodali strašnému utrpení, jsou to šílení hazardéři s vlastním zdravím.“ (Křížem pozanmenaná)⁸³⁾

„Přinesl jste sošku Ta-ury, boha nenávisti, zloby, zášti, msty a neštěstí.“ (Hrbatý bůžek)⁸⁴⁾

„Chtěli by „pakeha“ zhlédnout ukázkou maorského tance? Ukázali bychom vám „poi“, divadlo, které se dochovalo z dávných dob až do našich dnů.“ (Obyčejní)⁸⁵⁾

„Galvo, tak se tam říká claimům opálových diggerů.“ (Srdce země)⁸⁶⁾

„Moanui z ostrova Paparey ve skupině korálových atolů Paumotu se konečně dočkal rahui, období lovu perel.“ (Poslední perla)⁸⁷⁾

Také často používá anglická slova. Velké množství jich najdeme především v povídce Černý cowboy:

„A se závěrem velkého show pohasínaly záblesky ohně na sklech brýlí bělovlasého muže.“ (Černý cowboy)⁸⁸⁾

„Co bys rád?“ zeptal se Bob Smith, vážný šlachovitý cowman, předák na Hranatém S“
(Černý cowboy)⁸⁹⁾

„Ale ani jeden, jak tu sedíte, jste se cowboyem nenarodil.“ (Černý cowboy)⁹⁰⁾

„Úplný Midnight!“ (Černý cowboy)⁹¹⁾

„Kuchařův chck wagon zamířil ke shluku velkých roztroušených balvanů, mezi nimiž se
uchytila hustá křoviska.“ (Černý cowboy)⁹²⁾

„Jednou mě dokonce Bob Smith pověřil úkolem „night hawka“, nočního hlídače.“
(Černý cowboy)⁹³⁾

„Vzdávám úctu člověku, který obohatil angličtinu o krásné slovo globentrotter.“ (Ruka
egyptské princezny)⁹⁴⁾

„Madam, naší povinností je doprovodit vás zpátky do Yulary, teprve tam váš tour
končí.“ (Diana byla úžasná)⁹⁵⁾

4.1.5 Téma

Autor se ve svých povídkách neorientuje pouze na jednu tématickou oblast. Jeho povídky proto nejsou monotematické, naopak využívá různá témata. Téma pro příslušnou povídku vybírá podle toho, komu je určena. V povídkách, které jsou určeny malým čtenářům, je vždy tématem příběh nějakého chlapce.

V povídkách určených starším čtenářům jsou témata různá. Povídky lze podle tématu rozdělit na menší skupiny. Někdy můžeme povídky zařadit do více tématických celků.

Do jedné skupiny můžeme zařadit ty povídky, jejichž tématem je život domorodců v různých částech světa. Sem můžeme zařadit např. povídky Poslední perla, Spravedlnost na Uri, Obyčejní nebo Loď duchů. Další skupinu tvoří povídky, které popisují různé přírodní zvláštnosti, jako je to např. v povídkách Jezero ďáblů, Zelená laguna, Smrt Velmi Velikého nebo Prorocství ryby. Povídky, ve nichž jsou hlavním motivem zlatokopové, hledači diamantů nebo opálů, tvoří další skupinu. Toto téma se objevuje v povídkách Zlato mrtvých, Křížem poznamenaná nebo Srdce země. Dalším tématem jsou nějakým způsobem zajímaví lidé. O nich se vypráví v povídkách Konec legendy, Nejhodnější hoch z Polynésie nebo Most přes řeku Kwai. Spisovatel, který hledá zajímavé příběhy, je hlavním tématem dvou povídek a to Konec Královny a Jeskyně netopýrů. Povídky, kde je hlavním tématem něco tajemného, jsou např. Panenka pro štěstí, Ruka egyptské princezny nebo Hrbatý bůzek. V některých případech se objevuje inspirace nějakou skutečnou událostí, jak například v povídkách Kněžna sedmi moří nebo Most přes řeku Kwai. Další tématicky celek tvoří povídky, jejichž tématem jsou ženy. Jsou to povídky Malá velká žena a Diana byla úžasná.

Tématem povídky Černý cowboy je těžké povolání honáků dobytka. Tzv. kovbojky vykreslovaly život kovbojů téměř ideálně, což vedlo ke zkresleným představám čtenářů o to, jaké to na Divokém Západě bylo. Při čtení této povídky má čtenář možnost velmi dobře si představit, jak kovbojové skutečně žili a jak těžký život měli. V pozadí je také velmi citlivě vykreslen problém vztahu bělochů a černochů, který nebyl ani po skončení války vyřešen.

Jak už jsem v předešlých kapitolách několikrát zmínila, je pro Jaroslava Fenclo velmi důležitý naučný rozměr povídky a z toho vyplývá také výběr tématu. Cílem je, aby se čtenář nejen bavil, ale aby se při čtení dozvěděl také něco nového a byl tou povídkou pozitivně ovlivněn. Velmi často také pracuje s vtipem nebo nadsázkou (Na Hannibala se zapomnělo, Dakotovo vítězství). Díky tomu jsou Fenclovy povídky ideální pro děti a mládež.

4.2 Dálky statečných

Zvláštní postavení mezi Fenclovými povídkami mají povídky v souboru **Dálky statečných**. A to z různých důvodů. Hlavními hrdiny jsou čeští cestovatelé z různých období naší historie. V knize najdeme povídku například o panu Oldřichu Prefátovi z Vlkova, Emilu Holubovi nebo Antonínu Steckerovi. Jsou hrdiny dobrodružných příběhů, takoví, jací mají být. Ale na rozdíl od jiných hrdinů Fenclových povídek byli tito hrdinové skutečně žijícími osobami, což zvyšuje působivost povídek a také jejich výchovnou a vzdělávací funkci.

Prostředím je v povídce vždy nějaká oblast či místo, které cestovatel navštívil, které s ním nějak souvisí. Je to například turecká říše v povídce o Václavu Vratislavu z Mitrovic, Austrálie v povídce o Čenku Pacltovi nebo Afrika v příběhu o Emilu Holubovi. Do Melanésie se můžeme podívat s Josefem Kořenským a na Borneo s Enriquem Stankem Vrázem.

Děj se liší příběh od příběhu.

První povídka **Kdo se ve zlé moře vydá** se týká cestovatele pana **Oldřicha Prefáta z Vlkova** a jeho knihy Cesta z Prahy do Benátek a odsud potom po moři až do Palestiny, tj. krajiny někdy židovské, země Svaté, do města Jeruzaléma k Božímu hrobu, kteroužto cestu s pomocí Pána Boha všemohoucího šťastně vykonal Oldřich Prefát z Vlkova léta páně 1546. Oldřich Prefát prošel rozsáhlým universitním vzděláním. Nebyl první, kdo Svatou zemi navštívil, ale byl první, kdo ji jedinečným způsobem popsal. Tato povídka se blíží literatuře faktu.

Druhá povídka **Sen a probuzení pana Vratislava** vypráví o **Václavu Vratislavu z Mitrovic**, který ve svém díle Příhody popisuje, jak jel s poselstvem císaře Rudolfa k tureckému sultánovi. Příběh se odehrává v 16. století. Po cestě byl Turky zajat a vězněn nejdříve na lodi a potom v Černé věži. Vylíčení toho, jaké bylo věznění v Černé věži věnuje autor povídku **Stín Černé věže**, která následuje po úvodním životopisu.

Ve třetí povídce **Potomek husitů** vypráví autor o cestovateli **Čeňku Pacltovi**, který žil v 19. století a je nazýván „potomkem husitů“. Jeho cesty vedly do USA, jižní Afriky a Austrálie. Z pobytu v Austrálii je následující povídka **Dušička černé Marie**. Zamiloval se zde do domorodé dívky, která ale nakonec odešla se svými lidmi.

Čtvrtá část **Průzkumník černého kontinentu** je věnována **Emilu Holubovi**, který žil v druhé polovině 19. století. V životopisné části se dozvíme, že vystudoval lékařství a s podporou V. Náprstka vyjel několikrát do Afriky. Podruhé ho doprovázela manželka. Cestováním po Africe strávil sedm let, doma ale nebyl doceněn. J. Fencel si pro téma své povídky **Paprsek českého slunce** vybral událost, kdy celá skupina onemocněla malárií a zemřel Holubův přítel J. Špíral.

Josef Kořenský je hlavní postavou další části **Světoběžníková odměna**. Byl to učitel, který byl spíše turistou než objevitelem. Jeho hlavní zásluhou bylo vydávání četných zápisků pro dospělé a hlavně pro mládež ze svých cest do Francie, Německa, Anglie, Ruska a USA, které podnikl na přelomu 19. a 20. století. V povídce **Jižní kříž** J. Fencel popisuje, jak se Kořenský v Melanésii setkal s domorodci.

Hlavní postavou šestého oddílu **Průvodce dona Enriguea** je syn českého diplomata **Enrigue Stanko Vráz**, který na konci 19. století uspořádal výzkumnou cestu přes Severní Ameriku, Japonsko, Malajsii, Šanghai a Hongkong do Singapuru a na Borneo. Jeho osudem, stejně jako řady jiných, bylo zemřít v Čechách v zapomnutí. Následující povídka **Mé „baby“** vypráví o tom, jak se zúčastnil lovu opic. Zabili při něm orangutaní matku a on se potom staral o mládě.

Sedmý oddíl **Meteor** je věnovaný cestovateli **Antonínu Steckerovi**, který získal doktorát na pražské universitě, studoval ale také v Německu a v Rakousku. Roku 1878 se stal členem výpravy německého cestovatele Gerharda Rohlfse do Afriky. Po této výpravě následovaly další. Druhá část **Jeho černý bratr** vypráví o tom, jak si Stecker přivezl domů mladého domorodce Tixa a začlenil ho do své rodiny. Nemohl bohužel chodit do školy, ale přesto si našel spoustu kamarádů.

Hlavní postavou další povídky **Músa, bílý šejk** je **Alois Musil**. Ten vystudoval na konci 19. století teologii a procestoval Arábii a Jordánsko, kde získal řadu přátel.

Napsal řadu dobrodružných cestopisů, vydal mnoho map, zápisků a náčrtů s novými údaji. Druhou část **Bouře písková** tvoří úryvek z Musilovy knihy Mezi Šammary., kde popisuje svůj zážitek z cesty pouští a z pískové bouře.

Hlavní postavou další části **Císař Arktidy** je svérázný cestovatel **Jan Welzl**. Roku 1892 odešel do věta na zkušenou a později se odstěhoval na Novosibiřské ostrovy, kde žil s Eskymáky. Účastnil se také „zlaté horečky“. Druhá část **Zlaté moře** s názvem Zlaté moře, je úryvkem z knihy Po stopách polárních pokladů. Popisuje zde, jak se v Nome, kde Welzl obchodoval, najednou objevilo obrovské množství lidí a všichni čekali na odliv, aby sbírali ze dna moře zlato. Vidí zde různé typy, někteří to jenom zkouší, pro jiné je to poslední záchrana.

Hlavní postavou desátého oddílu **Cesta bez návratu** je **Bohumil Pospíšil**, který podlehl volání dalek již v roce 1920 jako osmnáctiletý student. Cestoval po Malé Asii, Sýrii, Egyptu. Navštívil také Keňu, Arábii, Írán, Indii a USA. Psal lovecké povídky do Mladého čtenáře. Také procestoval Čínu, a byl proto nazýván „moderní Marco Polo“. Na Novém Zélandu se oženil s Angličankou. Nějaký čas pobývali v Praze, od návratu na Nový Zéland už o něm nikdo neslyšel. V druhé části **Předtucha** popisuje, jak byl považován za mrtvého, protože v místě, kde měl podle zpráv být, propuklo zemětřesení a po příjezdu do Prahy byli všichni šokováni.

Předposlední část **Globetrotter na motoru** vypráví o cestovateli **F. A. Elstnerovi**, který sám a potom se svou manželkou v autě cestoval v prvních desetiletích 20.století po Asii a po Jižní Americe. Napsal o tom knihu Lovci kilometrů. Ukázka **Co se stalo na Esmeraldě** je z jeho další knihy Tango Argentino, ve které vypráví, jak cestovali po Jižní Americe.

Poslední oddíl **Pádlo je můj osud** je věnovaný **Jiřímu Wálovi**. Tento gymnaziální profesor ve 20 letech 20.století založil a vedl první vodácký oddíl. Učil v něm vysokoškoláky nejen jezdit na kanoích, ale i chovat správně se v přírodě i sami k sobě. Jezdili po různých řekách v Evropě. Nakonec zemřel na lodi na infarkt.

Styl, v jakém jsou napsané, se pohybuje mezi uměleckých a populárně naučným. Cestovatelé jsou seřazeni chronologicky. Každý z jednotlivých oddílů, je jich celkem

12, má dvě části. První tvoří medailonek, ve kterém je čtenář seznamován se životním osudem každého cestovatele. Druhou část tvoří povídka, ve které autor někdy využil úryvky z cestopisů a jindy se inspiroval nějakou konkrétní událostí. Významné místo zde mají popis a charakteristika. Často také do textu zařazuje citace z knih cestovatelů. Povídky jsou útvarem mezi literaturou faktu a beletrií.

Ve všech povídkách používá spisovný jazyk, který je zde stejně bohatý jako ve všech ostatních povídkách. Objevují se zde ale slova i z jiných oblastí jazyka. Najdeme zde například slova a slovní spojení knižní nebo archaická.

„Hned s prvním douškem shledal, že kava je nápoj vynikající, nikoli snad vysloveně lahodný, ale příjemně chladivý, mírně štiplavý.“ (Jižní kříž)⁹⁶⁾

„V chýši na světlině sedí na nízkém lůžku muž, snad pětáctýřicetiletý s hustou prošedivělou kšticí a zvlněným knírem pod pěkným rovným nosem“ (Průvodce dona Enriquea)⁹⁷⁾

„Vědom mladého muže se ponenáhlu kalilo, až prudce klesl do náruče těžkého spánku...“ (Meteor)⁹⁸⁾

Všechny povídky mají společné téma - týkají se významných českých cestovatelů, kteří jsou také hlavními postavami. J.Fencel využívá fakta ze života cestovatelů a velkou pozornost věnuje i reáliím ze zmíněných zemí. I tento soubor je věnovaný především mladým čtenářům a jeho hlavním účelem je rozšířit nenáročnou formou vědomosti mládeže. Čtenářům zde nastiňuje životy pravých dobrodruhů a líčí skutečná dobrodružství, což může také pozitivně formovat duševní vývoj dítěte a hledání vzorů. Pro mnoho čtenářů je velmi zajímavé dozvídat se o skutečně žijících dobrodruzích.

4.3 Román Srdce v ohni

Jaroslav Fencel se věnoval hlavně psaní povídek. Jediný román, který Jaroslav Fencel pro mládež napsal, se jmenuje **Srdce v ohni**. Při výběru prostředí, ve kterém se má příběh odehrávat, nezapřel Fencel svou zálibu v cizích zemích. Příběh se odehrává nejdříve v USA, později ve Středozeří. Čtenář se seznamuje nejen se středozeří přírodou ale také různými zvyky tamějších obyvatel.

Hlavní postavou je Thomas Garret, který je také vypravěčem celého příběhu. Garret je mladý americký lékař, který po neúspěších při epidemii žluté zimnice hledá smysl života. Dalšími osobami, se kterými se na své cestě setká a které významně zasáhnou do jeho života jsou tesař Bill Kelly, jeho vnučka Elie a přítel Sam Collins. Spisovatel se snaží vytvořit hrdinu, který by mohl být pro čtenáře vzorem, proto jsou hlavní postavy vnitřně silné a odpovědné.

Nejedná se o příliš náročnou četbu, děj je jednoduchý, stejně jako v povídkách je tu hlavní silný motiv předat čtenářům nové informace a alespoň do určité míry je vychovávat. Čtenáři se proto dozvídají nejen mnoho zajímavostí o cizích zemích, ale také zjišťují, jak to například funguje na vojenské lodi.

Mladý americký lékař Thomas Garret se po neúspěchu v boji se žlutou zimnicí rozhodne odstěhovat daleko od města, kde působil. Když se chystá odjet lodí, uvidí v Redfieldu inzerát, že v loděnici hledají účetního. Je přijat a rozhodne se tam zůstat. Ubytuje se u jednoho ze zaměstnanců Billa Kellyho, který žije v domku sám pouze se svou vnučkou. Alicí, které říká Elie. Thomas se s oběma velmi spřátelí a přátelství s Alicí se časem změní v lásku. Vše je v pořádku, ale pouze do té doby než Kelly zemře. Alici, která není plnoletá, si odváží její prarodinu. Později se Thomas dozví, že už jí také hledá ženicha. Zklamáný se nechá najmout na novou válečnou loď, postavenou v loděnici. Loď má představovat nově vzniklou americkou Federaci v bojích u břehů Afriky. Na palubě Thomas zjistí, že je tam také Elie, převlečená za plavčíka. Jejich štěstí ze shledání netrvá dlouho. Dochází k bitvě, ve které je Elie zajata. Thomas dělá vše pro její záchranu. Podaří se mu ji vysvobodit z vězení, ale čeká je dlouhá cesta přes poušť, na které je provází Sam Collins. Vše nakonec dobře dopadne dostanou se šťastně až k moři. Vezmou se, Elie odjíždí do Ameriky, ale Thomas musí dokončit plavbu. Když se později vrací domů, čeká ho tam Elie i s jejich dítětem.

5. „Dřív jsem modeloval nádoby a teď už jsou to jen takové střípečky.“ - rozhovor s J. Fenclem

Když jsem jednoho úterního odpoledne navštívila byt Jaroslava Fencle, abychom spolu uskutečnili tento rozhovor, byla jsem velmi příjemně překvapena. Přesně takto jsem si představovala byt spisovatele. Všude, kam se člověk podíval, viděl samé knihy. V knihovnách, na policích, na stole. Zjistila jsem, že mnohé patří k velmi vzácným výtiskům. V jedné knihovně jsem dokonce našla celou edici Karla Maye a Julese Vernea. A to nebylo vše. Na stěnách visely originály Zdeňka Buriana, jejichž reprodukce jsem si pamatovala z povídkové knihy Dálky statečných. Když po dvou hodinách má návštěva skončila, jen velmi nerada jsem odtud odcházela.

K: Kdy jste se poprvé setkal s četbou?

F: Kdy jsem začal číst? No, já jsem četl poměrně brzo. Ve škole jsem se dobře učil, takže číst jsem začal už v první třídě. Jakmile jsem se naučil číst, tak už jsem četl sám.

K: A co jste četl?

F: Já jsem měl v oblibě Josefa Ladu, to byl malíř, ilustrátor. Dělal takové ty kreslené seriály o Frantíku Vovískovi a kozlu Bobešovi. Byla to řada nádherných malovaných knížek a to se mi líbilo. Ještě dnes bych dokázal citovat celé pasáže z paměti. Tak to jsem měl hrozně rád.

Já jsem byl taky dobrý kreslíř, takže já jsme si ty obrázky maloval. Co se týče malování a kreslení, tak jsem byl podle pana profesora Jungbauera takový zázrak. To byl velký pedagog a nesmírně schopný člověk. Byl to mimo jiné autor jednoho z prvních slabikářů. Tak ten mermomocí chtěl, abych to malování studoval dál. Ale tatínek pro to neměl pochopa, takže jsem to musel nechat stranou a šel jsem na ten kantorák. Já jsme vyrůstal v městě, kde byl učitelský ústav, takže to studium bylo v podstatě zadarmo. Tam jsem vystudoval ten učitelák a teprve později, když jsem už měl za sebou řadu let činnosti jako pedagog, tak jsem začal dělat to, co mě zajímalo.

Tak to byly ty začátky. A drží mě to drží dodnes.

K: A měli jste v Soběslavi knihovnu? Chodil jste do knihovny?

F: Tam byla velká knihovna. Ale knížky jsme měli i doma. Tatínek si potrpěl na četbu, takže dodnes mám ještě knížky, které panovaly již za něho. Ale knihovna tam byla, v Soběslavi. Byl tam ten učitelák, takže tomu dění okolo se dařilo. Tam jsme chodil nesmírně rád.

K: Nelákalo vás zabývat se literaturou nebo tou kresbou profesionálně?

F: Já jsem maloval a dobře jsem maloval. Pan profesor Jungbauer na tatínka pořád tlačil, že to musím dělat, že by to byla veliká škoda. No ale otec neměl pochopa, takže z toho nebylo nic. No ale co se týče té literatury, tak to jsem začal svou tvorbu zveřejňovat poměrně brzo. Já jsem si třeba sám pro sebe vydával časopis dobrodružných příběhů, Buffalo Billa, Vinnetoua a Old Shaterhanda. Dokonce jsem to ve škole klukům za deseti prodával. Dostal jsem hektograf, jestli víte, co to je. To byla taková rozmnožovací masa, měla vrstvu, tam se to otisklo z originálu, a potom se to přetiskovalo. A pak já jsem to klukům prodával.

K: A když jste byl starší, orientoval jste se dál na dobrodružnou literaturu?

F: No, hlavně na to dobrodružství. Mně učaroval Karel May. To mě tedy vzalo, to jsem začal dělat, to jsem začal napodobovat, a prostě v tom jsem žil. To byly ty začátky. První periodikum, které jsem začal vydávat, se jmenovalo Povídky z Divokého Západu. Měl jsem a dodneška mám takový zvyk všechno schovávat. Všechno, s čím jsem přišel v kladném smyslu do styku, mně bylo líto to zahazovat. Takže všude kolem mě je to plné papírů. Kdybyste to tady všude otevřela, tak se hrnou papíry. No a to se všechno datuje už od mého dětství až do současnosti, kdy mám tamhle zase plno časopisů a publikací, kde jsem už vystupoval.

K: Čím jste se zabýval na učitelském ústavu?

F: To byla střední škola po základním vzdělání a trvala čtyři roky. Jako dnes vyšší gymnázium. Tam to už byla vyloženě příprava na to učitelství. Soběslavský učitelák je spjat například se jménem Otokar Březina.

K: A tam jste rozvíjel dál své zájmy ?

F: On pan profesor Jungbauer, a to jsme se dozvěděl až později, uveřejňoval mé kresby v učitelských novinách jako práce nadprůměrně nadaného žáka J. F. V důsledku toho mě veřejnost brala jako takového zázračného kluka.

K: A pokračoval jste v další tvorbě?

F: Na tom učiteláku, tam jsme vydávali časopis. Žádnou určitou orientaci neměl, byly spíše jen takové pokusy. Pokusy dětí nebo vlastně mladých lidí nějak se umělecky realizovat. A i já jsem takovým způsobem začínal. Měl jsem ještě jednoho kamaráda, který postupoval v tomto směru asi stejně. Dnes už je bohužel po smrti. Ale to byl rozený básník, jmenoval se Hanzal. Spolu jsme vydali jednu knížku veršů. To byla poezie. Ale já jsem také začal velice brzy publikovat v Pražském ilustrovaném zpravodaji. Nevím, jaký dnešní časopis k tomu přirovnat... To byl zábavný časopis nejen pro mladé lidi. První knížka, kterou jsme napsal, se jmenovala Hodina se dlouží. To byly verše, které vyjadřovaly tehdejší těžkou dobu, tak jak jsme ji pociťovali. Byla to taková ta víceméně chlapecká nebo wolkerovská poezie.

K: A kdy jste přešel k próze?

F: To bylo pár dní před maturitou, protože se pamatuji, že dole u nás v domě, my jsme bydleli v prvním patře, zazvonil kamarád, a když jsem vykoukl z okna, tak říkal: „Gratuluju.“ A já říkám : „K čemu?“ A on: „Máš povídku v časopise.“ Já jsem z toho byl úplně štauf. Protože já jsem sice tomu panu, já už nevím to jméno, do Pražského ilustrovaného zpravodaje povídku poslal, ale nečekal jsem, že ji otiskne. To byl pro mě krásný zážitek.

K: To bylo určeno dětem?

F. Ne, ne. To byl až časopis ABC. Ono to narůstalo. Já jsem tuhle počítal, kolik těch povídek jsem asi dal dohromady publikoval, tak to množství vyrostlo na tři sta nebo čtyři sta kusů. Pro děti jsem publikoval v Pionýru, Skautu a Junáku, VTM, Pionýrské stezce. Pro dospělé to byla třeba Naše rodina, to vydávala katolická strana. A co se týče dramatických textů, tak ty byly v nakladatelství přijaty a zaplacený, ale už to nestihlo vyjít.

A potom jsem se seznámil se Zdeňkem Burianem, se kterým jsme začal spolupracovat. Mám od něho i nějaké originály.

K: A jak jste se s ním seznámil?

F: Jak jsem se s ním seznámil? Já jsem mu napsal. No a on mi odepsal. On to byl nesmírně hodný člověk. Tak jsem si s ním dopisoval a potom jsem se odvážil za ním přijet.

K: Takže potom jste se domluvili, že k tomu, co vy napíšete, on vám udělá ilustrace?

F: Ano. On ilustroval i Karla Maye, což byl už od dětství můj oblíbenec.

K: Pro mou diplomovou práci mě nejvíce zajímá vaše tvorba pro děti a mládež, proto bych se ráda zaměřila na tuto část vaší tvorby

F: Já jsem vysloveně pro dospělé čtenáře nepsal. Ale ani ne pro velmi malé čtenáře. To spíš pro dospělejší mládež. Já jsem psal řekněme tak pro ty patnáctileté. Jak jsem to cítil já nejcitlivěji ve svém životě, tak jsem chtěl obohatit toho čtenáře. Možná už od těch třinácti.

K: Ve svých povídkách využíváte často exotické motivy, takže by mě zajímalo, z čeho jste čerpal.

F: To víte, že hlavně z četby. No ale já jsem také začal poměrně brzo cestovat, dostal jsme se ven. S manželkou jsme každý rok vyjížděli někam na prázdniny. I za komunistů, protože i tam to šlo, sice obtížně, ale šlo. Tak jsme poznali velký kus světa. Evropu v podstatě celou, co se týče Asie, tak jsme se dostali nejdál až do Mongolska, a co se týče Afriky, tak hlavně severní Afrika a Malá Asie. Prostě jsem cestovali a to korespondovalo s tím mým zájmem o literaturu.

K: Takže jste využil i vlastní zážitky a to, co jste sám viděl?

F: On když se člověk pustí do literatury, tak umístí uje ty zážitky, které zpracovává, do cizích krajín a pokud je nezná, tak je to takové velice nejisté. Je to těžké. Tvrdí se, že Karel May nikdy nikde nebyl, ale ona to není pravda. Já jsme mayovec.

K: Slyšela jsem, že May psal své knížky podle mapy.

F: To ale není pravda. Možná, že Vinetou vznikala, alespoň tedy zpočátku, protože je to je pětidílný román, v době, když Karel May ještě Ameriku neviděl. Ale on tam byl potom dvakrát. Ale říká se, že ty jeho věci už byly na světě, když poznal Ameriku.

K: A z čeho dalšího jste ještě čerpal?

F: Například z National Geographic. Jeden známý, bývalý žák ze Stonařova, se dostal do Spojených Států a trvale tam legálně žil. A tenkrát předplácel několik let National Geographic. Ten se dá považovat za literaturu faktu. A na fakta já jsem byl opatrný

K: Setkával jste se také čtenáři? Dělával jste třeba nějaké besedy?

F: Na škole jako kantor jsem dělával besedy, ale takhle veřejně ne. Akorát v Batelově. Tam se dělaly v kulturáku. Konaly se tam i výstavy. V Batelově jsem také psal školní kroniku. V rámci družiny jsem mnoho let vedl ochotnické divadlo a organizoval jsem představení. A to je vlastně také popularizace literatury. Dcera velmi toužila hrát divadlo, takže jsme vedl divadelní soubor. Z her, které jsme uvedli, to byl například Krčín a třicet hastrmanů, Dva roky prázdnin nebo Zelená princezna. Po přestěhování do Jihlavy jsem na Kollárově škole ve vedení kroužku pokračoval. Zde jsme hráli například Oliwera Twista. Jenže potom dcera odešla, a tak divadlo skončilo. Ale přes deset let jsem se tomu systematicky věnoval. Mimi jiné to bylo také proto, že práce s dětmi se tolik nekontrolovala. Když jsem chtěl vydat něco pro dospělé, tak se to velmi kontrolovalo a našly se tam nějaké politicky nepohodlné věci. Ale tvorba pro děti tak ostře sledovaná nebyla, což byl také jeden z důvodů, proč jsme se tak věnoval literatuře pro mládež. Jinak jsem si musel vybírat taková nekonfliktní témata jako životopisy slavných osobností, které byly dovoleny. To jsou třeba Povídky o spisovatelích.

K: Jak vypadala vaše spolupráce s časopisy?

F: Iniciativa vycházela ze mě, ale na blind jsem nepsal. Nejdřív jsem se musel dohodnout, jestli to půjde vydat, protože ta kritika byla přísná.

K: A jak jste pokračoval v tvorbě po roce 1989?

F: Pokoušel jsem se pokračovat ve spolupráci s Nakladatelstvím Toužimský a Moravec, se kterým jsem spolupracoval už před válkou. Potom jsme se s nimi ale nepohodli, protože tam už nebyl původní nakladatel, ale jeho syn a ten k tomu, podle mého názoru, neměl takový vztah. Tak jsem tam přestal chodit. Potom jsem dal dohromady a vydal Dálky v českých očích o českých cestovatelích. O něco později vyšel můj román Srdce v ohni. Původně se to jmenovalo Vítězná fregata, ale nakladateli se nelíbil název, který by podle něj nepřitáhl čtenáře, tak název změnil. Také jsem pokračoval ve spolupráci

s časopisy pro děti od 13 do 15 let. Ty ale bohužel začaly postupně mizet. Ani nevím, jestli teď ještě něco takového vychází.

K: Zajímáte se i o současnou literaturu, co třeba teď vychází?

F: Snažím se všimnout si toho, co teď vychází, ale moc mi to neříká. Naposledy jsme se díval na tvorbu Lenky Lanczové, ale nějak mě to nezaujalo. Připomíná mi to červenou knihovnu. Mě by to nechytlo, ani kdybych to měl posuzovat očima mladého čtenáře. Ale přijde mi, že už toho také od ní tolik nevychází.

Já jsem autor, který si hodně potrpí na styl. Vždycky jsem si víc potrpěl na styl než na takový ten kabát. Když čtu, tak mi vadí, když najdu na jedné stránce několik stylistických neobratností. Tvorba pro mládež mi připadá velmi slabá. V literatuře vůbec se podle mě potrpí spíše na obsah než formu.

K: A nyní ještě píšete?

F: Už ani ne. Občas mám chuť, ale říkám si, na co. Jestli by si to našlo čtenáře. To já jsem vždycky musel vědět. Bude to k něčemu? Takže teď už jsem takové té aktivní činnosti víceméně zanechal. Nejenom že už tu není ta síla k tomu tvoření, už tu není ani takový ten zájem, už mě to prostě nebaví. Ale v posledních letech se často vracím do svého rodiště a tam připívám do Soběslavské hlásky, to je ale pouze okresní čtivo. I když má velmi dobrou úroveň. Takže píšu, ale jsou to už jenom takové střípečky. Ještě Laburdovi, to je vynikající skladatel, píšu texty. Také jsem nějakou dobu věnoval překládání, se svou dcerou Danou překládal z angličtiny, vzpomínám si na dva romány – Zajatci smrti a Smrt za svítání,....

Dřív jsem modeloval nádoby a teď už jsou to jen takové střípečky.

6. Srovnání díla O. Batličky a J. Fencla

V této kapitole bych chtěla porovnat Jaroslava Fencla s jiným autorem, se kterým podle mého názoru mnoho společného. I když tvorbu obou autorů dělí více než 40 let, můžeme u nich najít mnoho shodných nebo podobných rysů. Je jím Otokar Batlička.

Otokar Batlička, který žil v letech 1895-1942, byl světoběžník, který vystřídal celou řadu povolání. Byl námořníkem, telegrafistou, zlatokopem, potápěčem, učitelem boxu atd. Z podnětu redakce Mladého hlasatele začal psát v polovině třicátých let pro chlapce dobrodružné povídky s exotickou tematikou, v nichž čerpal ze svých bohatých životních zkušeností.⁹⁹⁾

Od běžného standardu podobných časopiseckých próz se Batlička odlišoval nejen vyzrálostí stylovou, ale především tím, že romantiku dobrodružných témat dovedl velmi dobře spojit s přesvědčivým obrazem skutečného života v cizích zemích i jeho stinných stránek, sociálních rozporů atd.¹⁰⁰⁾

Za okupace byl zatčen gestapem pro odbojnou činnost a ubit v koncentračním táboře.¹⁰¹⁾ Předčasná smrt přervala další Batličkův literární vývoj, ale jeho posmrtně vydané prózy, zejména román Rájem a peklem a povídky Tanec na stožáru svědčí o tom, že od kratších próz vyrůstal v autora, jenž mohl u nás dosti chudou oblast dobrodružné četby osobitě a zdařile obohatit. Batličkův přínos spočíval především ve značné míře autentičnosti, v gradované dějové stavbě, v přesvědčivosti zápletky a v jazykové živosti. Zbavoval dobrodružnou prózu sentimentu, schematického rozvrstvení postav. Důsledně stavěl na akční situaci, v níž se hrdinové projevovali svým jednáním. Batlička představuje ve vývoji dobrodružné prózy u nás jednoho z prvních moderních autorů, přesahujících Flosovo pojetí dobrodružnosti a hledajících novou polohu dobrodružné četby ve významovém plánu akční zápletky samotné.¹⁰²⁾

To, co autory spojuje na první pohled, je směr, jakým se rozhodli ve své literární tvorbě jít. Oba se rozhodli psát pro mládež. Otokar Batlička především pro čtenáře ve starším školním věku, Jaroslav Fencel pro všechny věkové skupiny. Oba si k tomu vybrali oblast dobrodružné prózy, pro kterou se snažili najít nový rozměr.

Povídky O. Batličky vycházeli časopisecky stejně jako povídky J. Fencla. O. Batlička publikoval v Mladém čtenáři, J. Fencel v Ohníčku, Pionýrské stezce, Skautu-

Junákovi, Pionýru, ABC a VTM. Oba jich takto publikovali několik desítek. Rozsah povídek kolem dvou stran je též shodný. Povídky obou spisovatelů vyšli později v několika souborech.

Příběhy jak O. Batličky tak J. Fencla se většinou odehrávají v cizích zemích. Nejčastěji je to Jižní Amerika, Severní Amerika a Tichomoří. O. Batlička častěji píše z vlastní zkušenosti, ale i Jaroslav Fencl řadu zemí navštívil.

U obou autorů můžeme najít širokou slovní zásobu. Využívají hlavně spisovnou češtinu, ale nebojí se ani slov z jiných oblastí češtiny. Často pro lepší vykreslení určité oblasti najdeme v jejich povídkách cizí slova.

Hlavním tématem Otokara Batličky jsou různí zajímaví lidé, neobvyklé přírodní úkazy, ale také různé tradice a pověry. Věnuje se i problematice rasové snášenlivosti. I v tomto směru mají k sobě autoři velmi blízko.

Oba autoři svou tvorbou popírají to, jak byla dobrodružná literatura většinou viděna, tedy že je literaturou brakovou. Dokážou svými povídkami nejen zaujmout, pobavit, ale také poučit a vzdělat. J. Fencel může tedy být bez nadsázky považován za následovníka O. Batličky. Jeho navázání na odkaz O. Batličky je velmi kvalitní.

7. Závěr

Tématem mé diplomové práce bylo představení spisovatele Jaroslava Fencla a zařazení jeho tvorby do literatury pro mládež. Jeho spisovatelská činnost má velmi široké rozpětí. Pro mou diplomovou práci se hodila pouze její určitá část, zaměřila jsem se na jeho povídkovou a románovou tvorbu pro děti a mládež. K rozboru jsem použila několik vybraných povídek z různých časopisů, dva povídkové soubory (Jezero d'áblů, Dálky statečných) a jediný román Srdce v ohni. Pokusila jsem se za pomoci ukázek z povídek charakterizovat styl psaní J. Fencla a najít zvláštnosti jeho tvorby. Hlavním znakem, který je pro J. Fencla typický, je zaměření na výběr prostředí, v němž se děj povídek odehrává. Jeho příběhy jsou zasazeny do různých končin světa. Dává tak mladému čtenáři příležitost se seznámit se s cizími a zeměmi i zvyky. Další znak jeho tvorby vyplývá z jeho učitelského povolání. Při psaní vždy klade důraz na výchovný rozměr povídek. Tomu podřizuje výběr hlavních postav i tématu povídky. Tyto znaky je možné najít i u jiných známějších spisovatelů. Proto jsme poslední kapitolu věnovala srovnání tvorby J. Fencla a O. Batličky. V rozhovoru se spisovatel vyjadřuje ke své tvorbě, vypráví o zásadních meznících svého života a spíše pesimisticky komentuje současnou situaci literatury a nezájem dětského čtenáře o ni.

Co říct závěrem? Byla bych ráda, kdyby moje diplomová práce přispěla malým sklíčkem do velké a pestré mozaiky spisovatelů, kteří se věnovali a věnují literatuře pro děti a mládež. Jsem přesvědčena, že místo, které má kniha v životě dítěte, žáka i studenta je nezastupitelné. V současné době je však situace literatury neradostná. S tím bychom se však neměli smířit, ale měli bychom proti tomuto stavu něco dělat. Apelujme na rodiče, aby jejich dárkem nebyla jen kazeta, CD nebo DVD, ale i kniha nebo předplatné dětského časopisu. Apelujme na nakladatelství, aby nerezignovala na dětskou literaturu a dbala na její rozvoj. Jednou z možností, jak literaturu obohatit, je hledání nových spisovatelů. Druhá varianta je naopak zaměření na tvorbu starších autorů, z nichž mnozí by mohli dnešní mládež oslovit i dnes. Možná bychom našli více takových autorů, jako je Jaroslav Fencel, kteří jsou jen neprávem v současné době opomíjeni.

Poznámkový aparát :

- 1) Genčiová, M.: Literatura pro děti a mládež, SPN, Praha 1984, s.178
- 2) Tamtéž s.180
- 3) Tamtéž s.181
- 4) Tamtéž s.194
- 5) Urbanová,S a kol.: Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90.let XX.století, Votobia, Olomouc 2004, s.148
- 6) Chaloupka, O.: Žánrová skladba literatury pro děti a mládež. IN. Zlatý máj 1986, č. 9, str. 566
- 7) Doc. Dr. Toman CSc, J.: Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury , PF JČU, České Budějovice 1992, s.89
- 8) Tamtéž s.92
- 9) Tamtéž s.90
- 10) Chaloupka, O., Voráček, J.: Kontury české literatury pro mládež, Albatros, Praha 1984, s.154
- 11) Doc. Dr. Toman CSc, J.: Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury , PF JČU, České Budějovice 1992, s.92
- 12) Tamtéž s.92
- 13) Genčiová, M.: Literatura pro děti a mládež, SPN, Praha 1984, s.194
- 14) Tamtéž s. 195
- 15) Doc. Dr. Toman CSc, J.: Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury , PF JČU, České Budějovice 1992, s.92
- 16) Chaloupka, O., Voráček, J.: Kontury české literatury pro mládež, Albatros, Praha 1984, s.440
- 17) Fencl, J.: Konec štvánice. In Ohníček, 1974, roč. XXXIII, s.4
- 18) Fencl, J.: Dakotovo vítězství. In Pionýr, 1980, roč. XXVII, s. 4
- 19) Fencl, J.: Na Hannibala se zapomnělo. In Pionýr, 1989, roč. XXVI, s. 12
- 20) Fencl,J.: Srdce země. In Skaut – Junák, 1994, roč. XXXVII, s. 89
- 21) Fencl, J.: Konec legendy. In ABC, 1980, roč. XXIV, s. 22
- 22) Fencl, J.: Poslední perla, In VMT, 1976, roč. XXX, s.55
- 23) Fencl, J., Vašíček, Z.: Jezero ďáblů, Zdeněk Vašíček, Ostrava 1991, s.6
- 24) Tamtéž s. 12

- 25) Tamtéž s.37
- 26) Fencel, J.: Loď duchů. In Pionýrská stezka, 1987, roč. XVIII, s.29
- 27) Fencel, J.: Konec legendy. In ABC, 1980, roč. XXIV, s. 24
- 28) Fencel, J., Vašíček, Z.: Jezero ďáblů, Zdeněk Vašíček, Ostrava 1991, s.91
- 29) Tamtéž s.41
- 30) Fencel, J.: Zkáza Honolulu. In Pionýr, 1988, roč. XXVI, s. 17
- 31) Fencel, J.: Na Hannibala se zapomnělo. In Pionýr, 1989, roč. XXVI, s. 12
- 32) Fencel, J.: Srdce země. In Skaut – Junák, 1994, roč. XXXVII, s. 89
- 33) Fencel, J., Vašíček, Z.: Jezero ďáblů, Zdeněk Vašíček, Ostrava 1991, s.43
- 34) Tamtéž s. 107
- 35) Tamtéž s. 70
- 36) Fencel, J.: Na Hannibala se zapomnělo. In Pionýr, 1989, roč. XXVI, s. 12
- 37) Fencel, J.: Poslední perla, In VMT, 1976, roč. XXX, s.55
- 38) Fencel, J., Vašíček, Z.: Jezero ďáblů, Zdeněk Vašíček, Ostrava 1991, s.49
- 39) Tamtéž s.7
- 40) Tamtéž s.19
- 41) Tamtéž s. 39
- 42) Tamtéž s.25
- 43) Fencel, J.: Poslední perla, In VMT, 1976, roč. XXX, s.55
- 44) Fencel, J., Vašíček, Z.: Jezero ďáblů, Zdeněk Vašíček, Ostrava 1991, s.6
- 45) Tamtéž s.86
- 46) Tamtéž s.52
- 47) Fencel, J.: Lékař rostlin. In Ohníček, 1974, roč. XXXVI, s.4
- 48) Fencel, J., Vašíček, Z.: Jezero ďáblů, Zdeněk Vašíček, Ostrava 1991, s.6
- 49) Tamtéž s.19
- 50) Tamtéž s.67
- 51) Tamtéž s.67
- 52) Tamtéž s.77
- 53) Tamtéž s.94
- 54) Fencel, J.: Lékař rostlin. In Ohníček, 1974, roč. XXXVI, s.4
- 55) Fencel, J., Vašíček, Z.: Jezero ďáblů, Zdeněk Vašíček, Ostrava 1991, s.82
- 56) Tamtéž s.24
- 57) Tamtéž s.25
- 58) Tamtéž s.66

- 59) Tamtéž s.70
- 60) Tamtéž. s.83
- 61) Tamtéž s.83
- 62) Tamtéž s.95
- 63) Tamtéž s.95
- 64) Tamtéž s.96
- 65) Tamtéž s.100
- 66) Tamtéž s.107
- 67) Tamtéž s.107
- 68) Tamtéž s.24
- 69) Tamtéž s.24
- 70) Fencel, J.: Smrt velmi velikého, In ABC, 1980, roč. XXV, s. 20
- 71) Fencel, J.: Lékař rostlin. In Ohníček, 1974, roč. XXXVI, s.4
- 72) Fencel, J.: Zkáza Honolulu. In Pionýr, 1988, roč. XXVI, s. 16
- 73) Fencel, J., Vašíček, Z.: Jezero ďáblů, Zdeněk Vašíček, Ostrava 1991, s.107
- 74) Tamtéž s.25
- 75) Fencel, J.: Konec štvanice. In Ohníček, 1974, roč. XXXIII, s.4
- 76) Fencel, J., Vašíček, Z.: Jezero ďáblů, Zdeněk Vašíček, Ostrava 1991, s.24
- 77) Tamtéž s.45
- 78) Tamtéž s.67
- 79) Tamtéž s.67
- 80) Tamtéž s.68
- 81) Tamtéž s.76
- 82) Tamtéž s.49
- 83) Tamtéž s.80
- 84) Tamtéž s.94
- 85) Tamtéž s.44
- 86) Fencel, J.: Srdce země. In Skaut – Junák, 1994, roč. XXXVII, s. 89
- 87) Fencel, J.: Poslední perla, In VMT, 1976, roč. XXX, s.55
- 88) Fencel, J., Kosina, M., Morrow, M. A., Roberts, CH. G. D.: Zálesáková kořist,
Toužimský a Moravec, Praha 1994, s.93
- 89) Tamtéž s.99
- 90) Tamtéž s.100
- 91) Tamtéž s.99

Použitá literatura:

Beletrie:

Fencl, J.: Dálky statečných, Magnet-Press, Praha 1992

Fencl, J., Vašíček, Z.: Jezero d'áblů, Zdeněk Vašíček, Ostrava 1991

Fencl, J.: Srdce v ohni, Víkend, Vimperk 2001

Fencl, J., Kosina, M., Morrow, M. A., Roberts, CH. G. D.: Zálesáková kořist, Toužimský a Moravec, Praha 1994

Odborná literatura:

Genčiová, M.: Literatura pro děti a mládež, SPN, Praha 1984

Chaloupka, O., Voráček, J.: Kontury české literatury pro mládež, Albatros, Praha 1984

Urbanová, S a kol.: Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90.let XX.století, Votobia, Olomouc 2004

Doc. Dr. Toman CSc, J.: Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury , PF JČU, České Budějovice 1992

Časopisecké články:

Fencl, J.: Lékař rostlin. In Ohníček, 1974, roč. XXXVI, s.4-5

Fencl, J.: Konec štvance. In Ohníček, 1974, roč. XXXIII, s.4-5

Fencl, J.: Dakotovo vítězství. In Pionýr, 1980, roč. XXVII, s. 4-5

Fencl, J.: Zkáza Honolulu. In Pionýr, 1988, roč. XXVI, s. 16-17

Fencl, J.: Na Hannibala se zapomnělo. In Pionýr, 1989, roč. XXVI, s. 12-13

Fencl, J.: Píseň o vítězství. In Pionýrská stezka, 1972, roč. IV, s. 4-6

Fencl, J.: Lod' duchů. In Pionýrská stezka, 1987, roč. XVIII, s.28-29

Fencl, J.: Srdce země. In Skaut – Junák, 1994, roč. XXXVII, s. 89-90

Fencl, J.: Poslední perla, In VMT, 1976, roč. XXX, s.55

Fencl, J.: Smrt velmi velikého, In ABC, 1980, roč. XXV, s. 20-21

Fencl, J.: Konec legendy. In ABC, 1980, roč. XXIV, s. 22-24

Chaloupka, O.: Žánrová skladba literatury pro děti a mládež. IN. Zlatý máj 1986, č. 9, str. 566

Seznam příloh

Příloha 2.1: Jaroslav Fencel - pracovní 1980

Příloha 2.2: Jaroslav Fencel - pracovní 2001

Příloha 2.3: Obal knihy Dálky statečných

Příloha 2.4: Po trase Milana Fibingera k povídce Kdo se na zlé musí vydat z knihy Dálky statečných

Příloha 2.5: Ilustrace Zdeňka Buriana k povídce Císař Arzander z knihy Dálky statečných

Příloha 2.6: Ilustrace Zdeňka Buriana k povídce Pádlo je můj otec z knihy Dálky statečných

Příloha 2.7: Pováleková Srdce prvně čtou pi-o Skala - Juraš

Přílohy

Příloha č.1: Seznam příloh

Příloha č.1: Jaroslav Fencel - pracovna 1980

Příloha č.2: Jaroslav Fencel - pracovna 2001

Příloha č.3: Obal knihy Dálky statečných

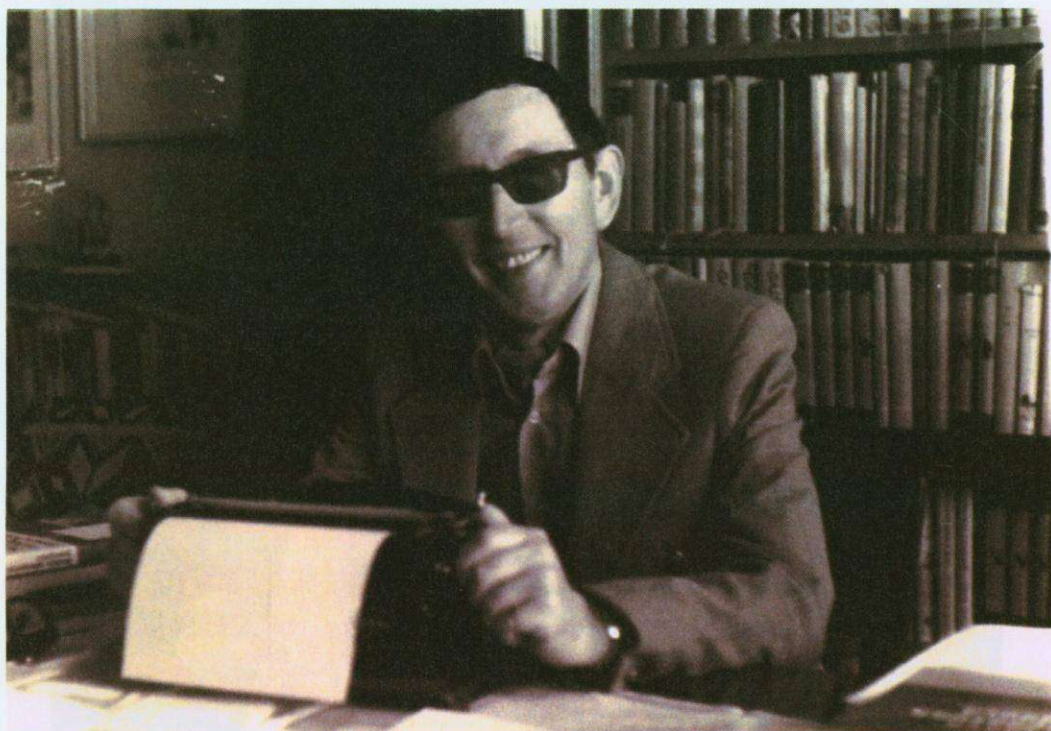
Příloha č.4: Ilustrace Milana Fibingera k povídce Kdo se na zlé moře vydá z knihy Dálky statečných

Příloha č.5: Ilustrace Zdeňka Buriana k povídce Císař Arktidy z knihy Dálky statečných

Příloha č.6: Ilustrace Zdeňka k povídce Pádlo je můj osud z knihy Dálky statečných

Příloha č.7: Povídka Srdce země z časopisu Skaut - Junák

Příloha č.1: Jaroslav Fencel - pracovna 1980

Příloha č.2: Jaroslav Fencel - pracovna 2001

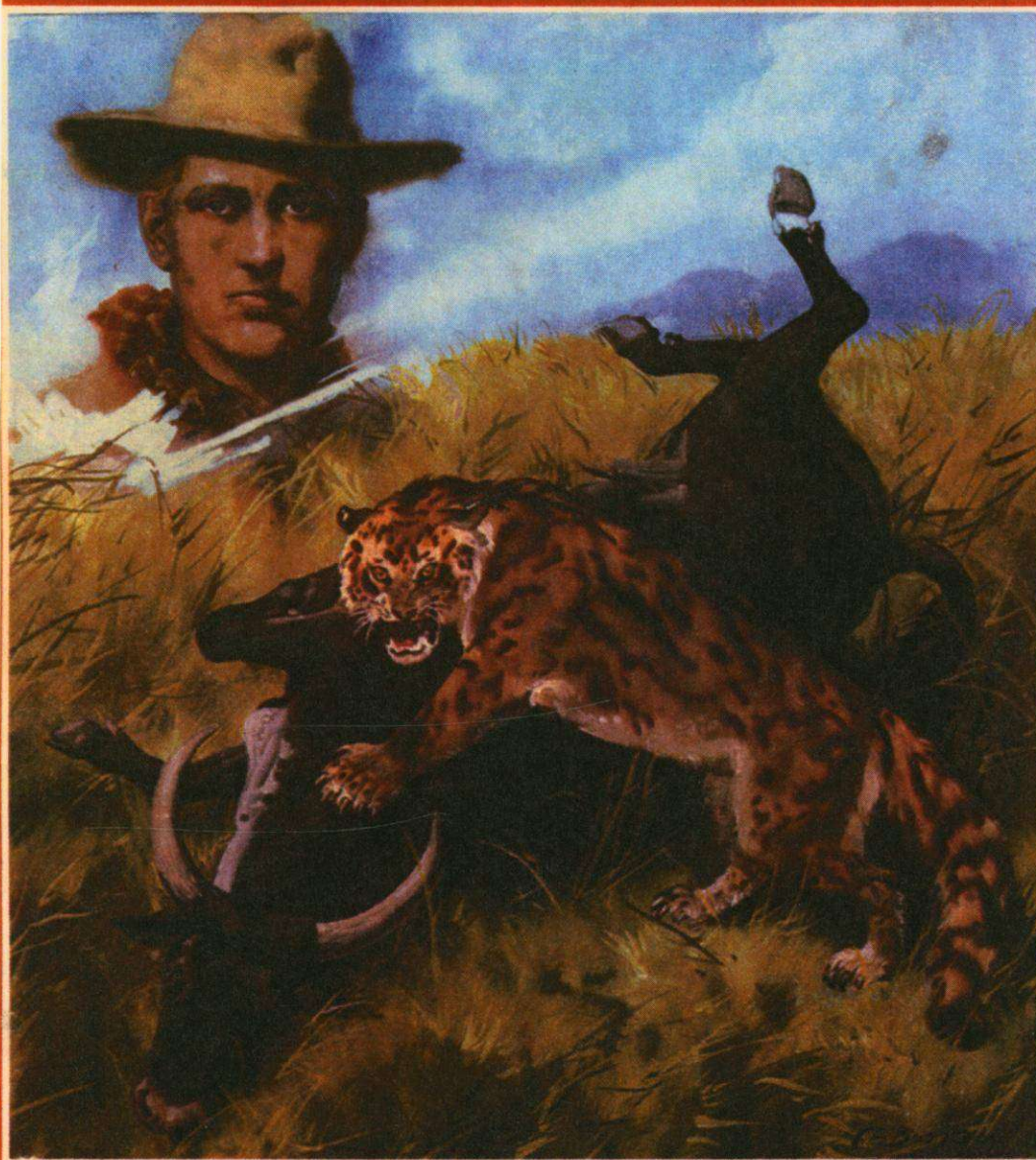
Jaroslav Fencel

ILUSTRACE ZDENĚK BURIAN

cena 17 Kčs

DÁLKY STATEČNÝCH

Příloha č.4: Ilustrace Milana Fibingera k povídce Kdo se na zlé moře
vydá z knihy Dálky statečných

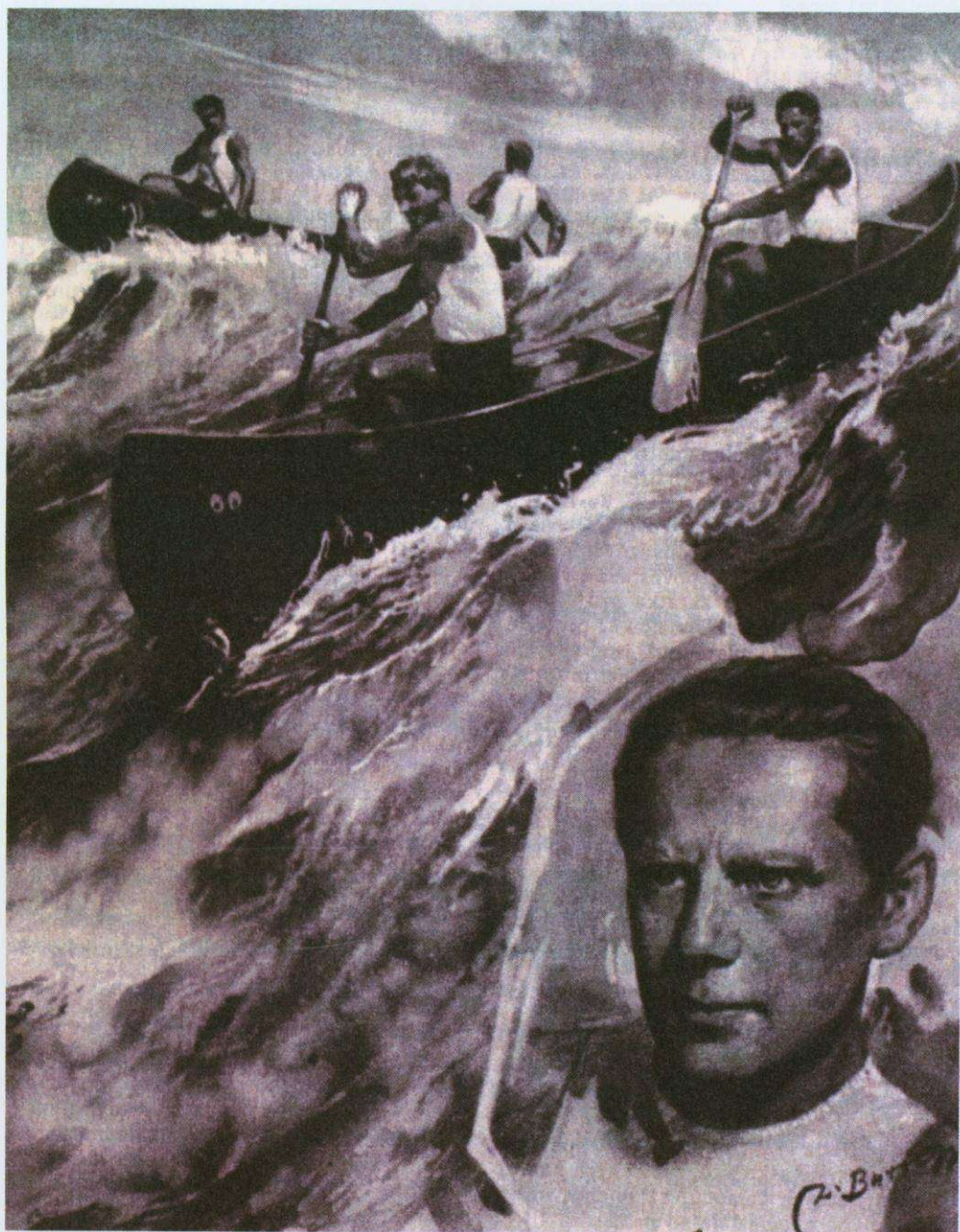

Příloha č.5: Ilustrace Zdeňka Buriana k povíce Císař Arktidy z knihy

Dálky statečných

Příloha č.6: Ilustrace Zdeňka k povídce Pádlo je můj osud z knihy
Dálky statečných

Srdce země

Ti tři mladí muži, kteří přišli zbohatnout na nejstarší a nejvydatnější australská opalová pole, byli Bertie Mackintosh, Bill Travers a Thomas Daring. Ale toho posledního jsem měl vlastně jmenovat nejdřív, protože byl z těch tří chlapců nejzkušenější, a to nejenom v kopání opálů; byl to rozený "vykrádač přírody" a napsal o své činnosti, kterou s takovou chutí provozoval ve všech světadlech, senzační knížku. Domorodé pojmenování pro ta opalová naleziště, rozkládající se mezi pouští Victoria a pověstným Eyrovým jezerem, zní Coober Pedy, což znamená "bílého muže díry do země". Tihle tři měli štěstí, že se na cestě do Coober Pedy seznámili s domorodcem na motocyklu, který celou tu opalovou oblast dokonale znal. Byl to slachovitý chlapík středních let, po bělošsku oblečený, s kudrnatými vlasy a bystrýma očima. "Jmenuji se Bimgari," řekl dobrou angličtinou. A když ho trojlístek pozval a ve svém táboře poblíž Coober Pedy dobře pohostil, zavedl ty chlapce daleko od diggerského centra do stepi, na místo, kde - jak s jistotou prohlásil - na ně v zemi čeká "pár extrovních kaminků".

Ale přitom je velice vážně varoval před lupiči, kteří přepadají tábory diggerů a bohatnou z jejich dřiny. "Ani na chvíli nezapomínejte, že celá zdejší pole jsou rejdištěm těch ničemných chlapů."

Stálý tábor si ti tři rozbili na Bimgarino radu - když si předtím samozřejmě opatřili úřední potvrzení o pronájmu svého claimu - v blízkosti vodní jámy, již se od nepaměti říkalo Nespravedlivá louže. Na stálý tábor to bylo výborné místo, poskytovalo dostatek vody v obrovském okruhu vyprahlé krajiny. Bimgari trojici ještě upozornil: "Tady kus dál k jihu je ovčácká štace nějakého Hoyta, který si dělá na Nespravedlivou louži nárok. Chodí sem napájet svá stáda. Jistě se s ním poznáte. Jenže ta louže neleží na jeho pozemcích a on na ni nemá žádné výhradní právo. Tak ať se vám tu daří, já se u vás zase stavím..."

Ti tři kopáči poznali Hoyta velmi brzo. Jen se trochu zabydleli, přijeli navečer do jejich tábora dva chlapi. Ten velký, mohutnější z dvojice začal hned pánovitě hvát: "Zatracení pitomci, víte, že jste se ulágovali na mém pozemku? Hezky rychle se sbalte, jestli nechcete přijít k úrazu! Nestřpím, aby mi příživnické diggerské krysy otravovaly vodu, kterou pijí moje ovce!" "Máme zřejmě čest s panem Hoytem," povídá Tom Daring. "Tak pane Hoyte, tohle není žádná vaše voda, to je jáma, která leží na okresních pozemcích. A tady je úřední potvrzení o pronájmu našeho ga'vo."

"Ga'vo" se tam říká claimům opalových diggerů. Daring zamával Hoytovi před očima úředním papírem, ale ucukl, když po něm rozzuřený ovčák chňápl. Byla z toho pořádná

hádká, ale ke rvačce naštěstí nedošlo. Hoyt prohlásil, že se postará, aby ti tři chlapci od Nespravedlivé louže hezky rychle zmizeli. Ale odjížděl pořádně pokropený a jeho řev o pár decibelů zmlkl. Však taky všichni tři společníci asistovali při jeho odjezdu s puškami v rukou. Ale žlutozelené oči tomu darebákovi žhnuly jako lampionky světlušek v buši...

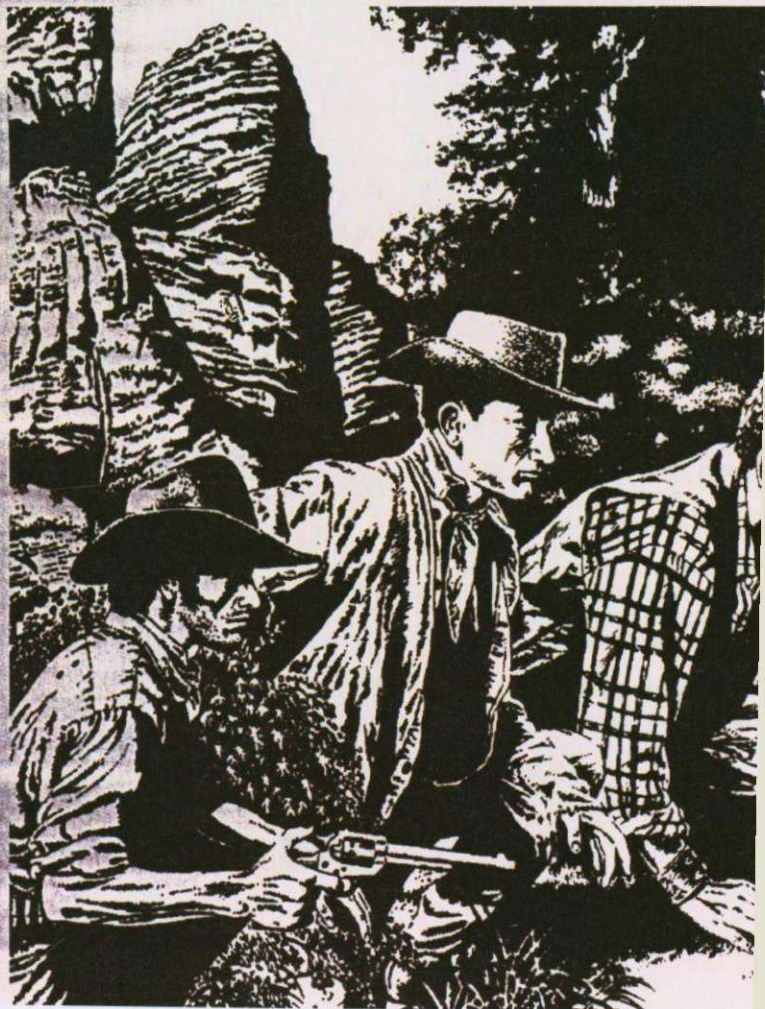
Pak nastalo období poměrného klidu. Pardi se zavrtávali do země a vynášeli na světlo boží malé i trochu větší opály krásně vyladěných barev. Ale v noci se jim zdálo o báječném Koninderijském černém opálu o váze téměř sedmdesáti kilogramů a ceně několika milionů dolarů, který byl právě na zdejších polích vykopán před šesti lety...

A potom, po třech týdnech těžké dřiny, zasáhla ga'vo tři hochů bomba s náloží štěstí. Mladý Bertie Mackintosh vynesl z černé díry na světlo dvacetikilogramový černý opál. Když se nad ním ti tři sklonili, nemohli úžasem ani promluvit. V prudkém slunci zářil kámen ma-

gickou krásou. V základní černé matici převládal modrozelený vzor, žhaný místy červeně a kávově hnědě. Byl tak nadzemsky krásný, že diggerům se až zarosily oči. Bertie ho pojmenoval Srdce země.

Dva dny nato se stavěl na noc v táboře Bimgari. I on byl fantastickým úlovkem překvapený a nadšený, i když pochopitelně o ně co méně než běloši.

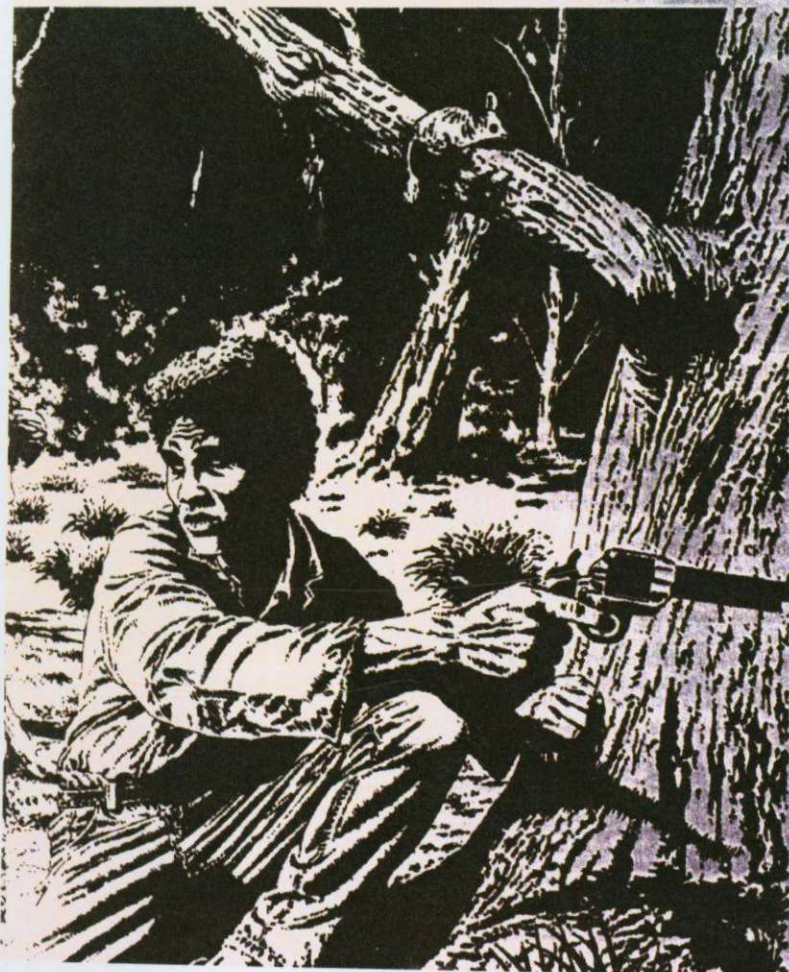
Když dojedli večeři, černoch řekl: "Coober Pedy je plné divokých zpráv o řádění lupičů. Mluví se o tom, že krádeže provádí dobře organizovaná banda. A její noční přepady diggerských táborů jsou krvavé. Ty hyeny nevahají krást drahé kameny i za cenu oběti na životech udřených kopáčů. A vy jste taky mo bohatí. Kladu vám na srdce, mějte se na pozoru..." Poplašení společníci udělali, co mohli. Zavedli celonoční hlídky a hlídali poctivě. A přece neuhlídali. Bylo jim souzeno, aby za několik týdnů kruté dřiny stáli najednou nad splasklými vaky, chudí jako

kostelní myši. Pyramida jejich nadějí se rázem zhroutila. Tábor přepadli lupiči, všichni výtěžek práce tří společníků sebrali a v tichosti zmizeli. Všechno to proběhlo neuvěřitelně jednoduše. Vymysleli a provedli docela nový, geniálně prostý plán: přišli brzo po ránu, hned potom, co se všichni tři diggeri zavrtali do země, a vzali si jejich kameny tak snadno, jako by odnesli pytel hlušiny. Prakticky během několika minut, za bílého dne. Ukradli všechno, především nádherné Srdce země... "Sebereme se a zmizíme, odkud jsme přišli! Nemůžu tu ohavnou černou díru do země ani vidět! Končíme! Zítra vyrážíme!" vykřikovali oloupení muži jeden přes druhého. Ale neudělali to. Ještě to odpoledne začali se zafatými zuby znova... A zase se jim dařilo, i když druhé Srdce země už na slunce nevynesli. Takové štěstí navštěvuje diggera, a to ještě ne každého, jednou za život. Společníkům zbyly na veliký černý opál jenom vzpomínky. A k tomu v hlavách chladný vztek na sprosté lupiče. Byla horká a dusná noc, prozářená světlem dorůstajícího měsíce. Před večerem přijel Bimgari. Po večeri moc nemluvil, ale tím mocněji dýmal z cigarety stočené z nabídnutého tabáku. "Poslyš, kamará-

de," oslovil černého chlapíka náhle Daring, "co vlastně na tomhle ztraceném kusu zeměkoule děláš? To se jen tak potuluješ stepí a bušem, pomáháš takovým bídným diggerům jako jsme my, a místo masa, bobů a čaje polykáš komáry nad křovisky?" Bimgari se na něj dobromyslně zašklebil, vyfoukl oblak modrého kouře a otevřel ústa, aby odpovídal. Ale vtom zazněl od jihu podivný dutý zvuk - jako když spousty paliček začnou bubnovat na nějaký obrovský buben. Bimgari vyskočil, hodil nedopalek na zem, dupl na něj a křikl: "Hodte do vozu to nejceněnější a za mnou!" Nastartoval motorku. Z těch tří nikdo nechápal, co se děje. Ale Bimgari si počínal tak sebejistě, že bez odmluvy poslechli. Naházeli skromný majetek do auta a vyrazili za černým chlapíkem stepí na sever. Ale Bimgari po několika stech metrech zastavil. Seskočil ze stroje. "Chlapci," jeho jindy tak měkký hlas řezal fídkou tmou jako nůž, "popadněte pušky a vraťme se pěšky k Nespravedlivé louži. Připravte se k boji!" V jeho pravici se zaleskl velký revolver, jež vytrhl zpod režné bundy... Čtveřice postupovala rychle zpět, tam,

odkud zaznívalo bubnování od vodní jámy. Bylo čím dál hroziivější. A pak diggerům náhle svítilo, kde měl původ ten šílený hluk. Ve světle měsíce viděli, jak se ke břehům Nespravedlivé louže valí rozlehlá hmota spousty zvířat. Byly to ovce, ovce šílené žízni. Stovky zvířat tlačily ty přední do vody, další a další rozdupávaly těla utopených. Diggery jívala hrůza nad tou strašlivou scénou. Tmuli při pomyslení, jak by to dopadlo s nimi, kdyby je stádo zaplavilo v jejich táboře... To běsnění trvalo snad dvě tři hodiny. Pak se ovce začaly uklidňovat. Hladina v jámě poklesla o víc než metr. Černoch zavelel: "Položíme se pod křovisky a budeme čekat." "Ale proč? Na co?" chtěl vědět Daring. Bimgari místo odpovědi zvedl velitelský ruku. Bylo už dlouho po půlnoci, když z dálky za Nespravedlivou louží ozval hluk motoru. Diggery užasle sledovali, jak na samém okraji vodní jámy zastavilo auto, jak z něho vyskočili dva muži s baterkami zavěšenými na prsou a bádili se mělkou vodou doprostřed. Něco hledali - a brzo našli. Vynesli na břeh nějaký těžký balík. A po něm ještě čtyři další. Když se chystali naložit všechno do vozu, Bimgari vydal tlumený povel: "Ted!" Vyskočil a s pistolí v ruce vyrazil k vozu. Tři diggeri za ním. Za pár minut byli dva kumpáni spoutáni. Diggery vykřikl překvapením, když Bimgari vrhl ostré světlo baterky do obličeje jednoho z nich, toho velkého a mohutného. Byl to Hoyt. Bimgari řekl zvučně: "Dovolte, gentlemen, abych se představil. Jsem Bimgari, agent australské policie, a právě jsem splnil svůj úkol: chytil jsem lupiče Hoyt, který se svou tlupou okrádal kopáče opálů a kořist ukrýval na dně Nespravedlivé louže." Obrátil se ke svým přátelům: "A vy tři jste mi v té vě vydatném díle pomohli. Vaším bezdenným přispěním se Hoyt rozhodl vyzve- nout uloupené kameny a přihnál žízni trýzněné ovce, aby vás odehnaly a snily hladinu vody v jámě." Partneři byli jako u vidění, nebyli scho- kloudně promluvit. Až Tom Daring ná- vykřikl: "Bimgari, když je to tak, potom jednom z těch balíků najdeme..." "Správně," řekl černý policista. "Svíta, chvíli se přesvědčíme." V paprscích ranního slunce zářil opál Srdce země jako host z jiného světa. Byl tak nadzemsky krásný, že povzné- šel myšlenky až k nebesům.

Jaroslav Fa
Ilustrace Jiří Grba